

ION MARIN ALMĂJAN

**MĂTUȘA MEA
MARIA THERESIA**

**TIMIȘOARA
2001**

Coperta: CAMIL MIHĂESCU

Autor anonim, sec. XVIII
Bătălia de la Cornea, Mehadia și Orșova
Gravură cu dălțiță 18×19,6 cm

DIRECTOR : AUGUSTA ANCA
Editura „AUGUSTA“
1900 Timișoara, str. A. Lazăr nr. 4-6
Tel.: 22 06 88; Fax: 20 29 30
ISBN 973-695-032-8

Boambele protopresviterului Nicolae

Până la urmă, din curgerea nesfârșită și neștiută a timpului ies ca dintr-o apă învolburată, la suprafață, doar întâmplări și oameni pe care iscusința vreunui scrib le-a însemnat pe papyrusuri, pe tăblițe de ceramică, pe hârtie sau pe ceea ce a avut la îndemână. Cum este de înțeles, istoria poartă pecetea celui care a comandat-o, a celui ce s-a îngrijit de hrana și de îmbrăcămintea scribului, adesea putând să-i dăruiască sau să-i ia viața. Nu trebuie să vă mire dacă scribul, riscând blestemul veacurilor, a înfățișat domnitori, regi, împărați doar cu cele bune ale lor, lăsând uitării păcatele omenești, multe și grele, crimele sângeroase, nedreptățile și umilirile pe care aceștia le-au săvârșit în numele credinței, adevărului și dreptății. Sau întâmplatu-s-a ca orbit de mânie, cumpărat de potrivnicul celui aflat în scaunul domniei, scribul să-și înmoaie peana doar în cerneluri otrăvite lăsând posterității chip de fiară. Suntem noi îndreptățiți să-l judecăm pe cronicar și să-i cerem aspră pedeapsă pentru toate ale sale? Și dacă suntem, căci judecata este la îndemâna oricui, înțelept sau nerod, avem știință de toate câte l-au împins să bată cu peana doar marginile și nu și mijlocul, să adune fărâmituri de la masa copioasă a celor tari și mari pentru a ni le oferi nouă, biete duhuri nevăzute și neștiute, după o sută sau o mie de ani? Istoria scrisă este așadar părtinitoare, fiindcă stă sub mâna omului. Un asemenea însemnător de istorie, treabă făcută după pofta sa și nu la porunca cuiva, a fost protoprezviterul Nicolae Stoica înobilat *manu propria* cu particula de Hațeg care „la 18 lotri în pădure pardon am căpătat, steagurile regimentului noi le-am sfințit, în oaste la Praizi, Holand și la turci ca feldcaplan fui, cincii

persoane la ieșirea sufletului am sănătoșit, în slujbe ziua, noaptea am alergat, tuturor am fost plecat (supus, adică). În adunări vesele și eu, însă cu strajă gurii și cheie buzelor am fost (ce ziceți, câtă înțelepciune ne transmite părințelul Nicolae ? Mai întâi mărturisește că tuturor a fost plecat, apoi că și-a pus strajă gurii și a avut cheie la buze . Nu-i de mirare deci că și l-au dorit servitor și prieten baronul Papilla, arhimandriții Ghedeon și Dionisie al Bezdinului, epicopul Șacabent al Vârșetului, ba chiar și A Lor Mărire prea bunul împărat Iosef a cochetat cu gândul de a-l face militar al său). În oaste, la lipsă de pâine, nu numai soldaților noștri rumâni, nemți, unguri, (ci) și cociașilor jidovi disagii am scuturat, nafură le-am dat. 7 soldați nemți degerați din bălți, cu neauă acoperiți, i-am sculat și i-am înviat, 4 soldați, pentru hoții și fugă, de la ștreang și plumbi, pardon le-am căpătat. 5 turci la noi prinși, vrând soldații a-i pușca, i-am rugat și i-am adus. Preste o sută de turci prinși, flămânzi, i-am săturat. Pre alți turci, 200 robi, 50 de lumini (lumânări) de a-și împărți le-am dat și că-mi arseseră casa n-am imputat, ci cântând, soldaților noștri vin de băut le-am dat.”

Adevărat, fără laudă deșartă grăiește protopresviterul Nicolae, și cine are răbdare și bunăvoință să cugete la faptele sale, nu poate să le asemuiască decât cu ale unor sfinți trecuți în călindar. Și mare folos va avea acela care pașii protei Nicolae îi va urma. Dară și mai osebită izbândă va câștiga cel ce va ceti „boambele” pe care Nicolae Stoica de Hațeg le-a cules pentru cititori. „Eu vă poftesc apetit de fragi timpurii a căpăta, zice cronicarul, a ceti, bine a învăța și a ști cum să cade lui Dumnezeu, cum împăratului, monarhului nostru și subdregătoriilor noastre a sluji, cum părinților, învățătorilor a ști și cum către tot omul din lume a ne arăta. Că cel ce miluiește nu se căiește”. Și ca să nu credem cumva că popa Nicolae este doar un biet preot de țară, ce-și crește orătăniile din ogradă și-și iubește vârtos preoteasa binecuvântând-o cu un ciur de flăcăi și fete, slujind fonfăit la nunți, boteze și înmormântări, ci să ne convingem că povestelnicul nostru este scriitor ce are conștiința propriei valori, a rostului său de a lăsa de știre urmașilor, să-i dăm deci iarăși

rând la moară cinstitei fețe : „eu vouă următoarele boambe rudiți, strămături, flori de beteală ce-am cules vi le arătai. Cercați, gustați, dar nu vă strâmbați...” Cum ar veni, asta-i marfa, aceștia-s banii, dacă nu vă place să-mi scrieți. Să încercăm, deci, să-i scriem, după ce am gustat boambele protopresviterului Nicolae...

Laitnant Ignatie o șterse cu palma pe dindărăt pe împărăteasa Maria Theresia

Când Ioniță Pătrașcu și-a cumpărat prima pereche de ochelari a făcut ceea ce spune un banc de demult că ar fi făcut țiganul care și-a cumpărat cizme noi și ceas. Și-a căutat un grup de bărbați în fața cărora să se poată lăuda cu ochelarii. Se zice că Ioniță Pătrașcu ar fi scos tacticos ochelarii din buzunarul hainei, i-a privit în zăre pentru a le controla curățenia și apoi i-ar fi așezat pe cocoșa nasului, unul din cele mai impozante din câte se văzuseră în ultima sută de ani prin părțile locului. Atenționați, bărbații aceia l-au privit în tăcere pe Ioniță Pătrașcu iar acesta, la rândul-i a tăcut câteva secunde după care a zis : „Au, să mă ia boala rea, că văd cu ei și cunele din ștucătura caselor din Moceris”.

Mocerisul se află la aproximativ trei kilometri depărtare... Dar povestași de felul lui Ioniță Pătrașcu nu sunt puțini prin părțile mele. Cine nu l-a cunoscut pe tata Toza a pierdut prilejul unor clipe homerice. Se cuvine să spun că tata Toza era un țigan, un rom cum se spune acum, cu oarece școală, patru clase spuneau unii cu răutate, șapte după declarația lui insistentă dar și după argumentul de netăgăduit că în timpul serviciului militar pe care-l făcuse în timpul imperiului austro-ungar fusese țucfirer. Același tata Toza care nu folosea graiul locului, ci se străduia să vorbească „pe mare”, adică asemenea domnilor de la oraș, ne povestea nouă copiilor întâmplări din vremea cătăniei. „Măi tată, zicea Toza, arătându-și dintele de aur, când am fost eu în armată falăce de catană nu cuteza să dea în mine”, ca după un sfert de ceas, uitând ceea ce ne spusese mai înainte, să revină și să declare că atunci când a fost el militar „toată catana m-a bătut”, înțelegându-se prin aceasta că fusese umilit de fiecare, că luase bătaie de la oricine. Povestași sau povestelnici, cum le

zicea bunica mea celor care aveau năravul să înflorească lucrurile am întâlnit destui, dar parcă nici unul n-a cutezat să-și trimită fantezia atât de sus, până la tronul kaizărului de la Viena. Scrie protopresviterul Nicolae Stoica că un lăitnant bătrân și chilav, Ignatie Popovici sau Igniat Popadici din Șanț Siga ce avea o fată preoteasă, după popa Sava în Cetate (poate fi că în cetatea Timișorii) și un fecior Iova care fusese trei ani coleg cu autorul nostru, că ruptura de moș povestea cum a fost el trimis deputat, adică deputat la Beci la crăiasa Măria, cei care l-au trimis apreciindu-i știința de a se șicui, de a se comporta cum ar veni. Se întâmpla acest lucru după ce magnații unguri ceruseră împărătesei desființarea graniței tiso-mureșene și încorporarea ei în Ungaria. Cu toată opoziția protocăpitanilor Tokoli-Popovici și Horvath, a miilor de grăniceri sârbi, A lor mult-milostivă și mărită împărăteasă le făcu pe placul grofilor Bathiany și Karoly strămutând milițiile naționale în Banat.

Să vedem cum se petrece vizita pe care Ignatie povestește că o face Mariei Theresia : „Intrând eu la crăiasa înlăuntru, o aflai fră-mântând pâine. Eu încet o șterși cu palma pe dindărăt (adică peste fundul majestății sale chesaro-crăiești, fund ce a intrat, cine știe dacă pe drept sau pe nedrept, în folclorul neamurilor ce alcătuiau imperiul). Ea trâcni (tresări) și zise : – O brat Igniate, bine ai venit !

Eu : – Bine te-am găsit soro Mario ! Și iară vrui s-o lovesc cum frământa, ci zise : – Nu da frate Ignate ! Și întrebându-mă de sănătate, îi spuși. – Soro Marie ! Ea frământa, eu nu-i dam pace. – Ia șezi, așează-te, frate Ignate. Ziși : – Noi militarii de la Seghedin, pingă Tisa și pingă Mureș, până la Arad să stăm moșteni, iar Bathiani cu Karoli să rabde. Într-aceasta iată aduseră și pre Bathiani și Karoli în hintee, pre mâini. Spuindu-mi crăiasa că-s ei și coborându-se din leagăne afară la noi veniră. Eu gureș, să le iau maul, a striga începui, cu degetul la nas a le da : – Bos Tais, bos Moris, bos obercapetan Novacovici und deputat Popovici vais !

Ei : – În Banat, Banat ! Eu, iară : – Bos Tais, bos Moriş, bos obercapetan Tiuchiulia, Novacovici i deputirt Popadici ! Ei : – În Banat !

Eu umflând pre unu și pre altu, îi trântii, să-i ucig. Crăiasa sări, în brațe mă luă, sărutându-mă. – Frate Ignatie stăi, nu ucide pre Bathiani.

Ei îmi sparseră nasu, dar și eu umplui mâna de păr pus pe cap (perucă). Ea ne descâlci și ne împacă. „Cine vrea să creadă, creadă”, zice Nicolae Stoica. Ca cititori creduli nu avem nici o îndoială că Ignatie a intrat la împărăteasă ca la vecina sa, Saveta, și a găsit-o pe mărita crăiasă tocmai când frământa pâine, cu mânecele suflecate. Ca becher ce se afla, lăitnant Ignatie îi șterge o palmă peste augustul fund. Trăcnește împărăteasa, dar când vede despre cine-i vorba îl ia în brațe ca pe un frate. Apoi apar cei doi aristocrați unguri purtați în lectică și Ignatie sare cu gura la ei, ca să le ia maul, le dă cu degetul pe la nas, îi umflă, trântindu-i să-i ucidă. E drept că ei i-au spart nasul, dar și el și-a umplut mâna cu părul din perucile lor. Până la urmă crăiasa îi descâlci și-i împacă.

Dăruit de la Dumnezeu cu simțul glumei, dar al glumei cu măsură, Nicolae Stoica nu lasă lucrurile să scape din albia lor firească și își avertizează cititorii : „Cine vrea, creadă !”.

Popa Nicolae îndeamnă lotrii din Prilipeți la chezar-pardon

Trecând părințelul prin Prilipeți, la casa popii se opri ca să se scuture de praf și să-și ostoiască setea. Dar în locul făpturii rotofeie, a obrazului vesel, cam pârguit de trai bun și de olcuța cu răchie al popii Drăgilă, îl întâmpină preoteasa care se cânta cu mare jale și suspinare. Cerând desclinare, părințelul nostru află că pe popa Drăgilă l-au dus noaptea trecută lotrii în pădure și că va să-l omoare pentru nu se știe ce pricini. Cuprins de milă creștinească și încrezător în steaua lui, povestelnicul nostru se repezi până la chinez acasă și-l întrebă dacă să se ducă să scoată viața preotului din mâinile lotrilor. Răspunsul chinezului nu fu peste măsură de încurajator. „Nu cerca, îi spuse acesta, dar de cauți bătaie, ori altceva mai mare, fă ce știi”. Lăsându-și desagiile la preteasă, în dolamă frumoasă, cu băt la brâu, popa Nicolae sui pe cal și plecă. Pe cine întâlnea întreba de lotri da toții se fereau ori nu știau spune. Mai sus, pe o coastă de deal află un copil care-și păștea oile. Îl întrebă și pe acesta încotro-s feciorii de codru. Copilandrul dete un răspuns din care se vede că nu sicilienii au inventat omerta „Nu știu, n-am văzut, n-am auzit”. Fu părințelul mai diplomat decât s-ar crede : „Dar pute-voi ieși pe aicea sus la ei ?” întrebă cu nevinovăție. Copilul neștiutor îi adeveri că putea. Suind călare pe coasta dealului și apropiindu-se de codrii întunecoși, cu neștiute cărări, voinicul nostru popă fu cuprins de mari gânduri. Chinezul îi spusese că sunt 16 lotri cu doi harambași, Trăilă și Miclău, răi fără pereche. Fi-vor lotri cu înțelepciune și vor asculta de povețele părințelului sau l-or sălta de vreo creangă de fag, să-l ciugulească ciorile și ulii ? Nu-i fusese bine, tânăr însurățel, să se bucure de dulceața muierii și de bucatele bune încuvințate de Cel de sus, ci-l îndemnase ucigă-l crucea să se bage în gura lupului ! În timp ce se lăsa cutreierat de asemenea gânduri, fără de veste îl boldiră în piept

două țevi de pușcă. Îi strigară să se predea. Văzându-i schimonosiți, adică mascați, viteazul nostru căzu din șea, le zise bună ziua de acolo, de unde se prăvălise. Pieptul și genunchii îi tremurau, ba chiar și dinții îi clănțăneau. – Unde-i jupân Trăilă? apucă să întrebe. – Pe culme, sus, îl lămuriră lotrii. Părintelul veni la vorba chinezului, se spurcă singur că în gheare le-a picat și era supărat de moarte că făcuse o asemenea prostie. Suia și se căina. Și iată că se trezi dinainte cu un armaș mare. Încremenii de spaimă, ținu capul în jos că auzise că așa ar fi obiceiul, lotrilor nu le plăcea să le vadă cineva străin fața. După ce-și trase sufletul, izbuti să îngaime bună ziua. Când ridică ochii apucă să mai vadă patru pistoale, iatagan turcesc, sabie ungurească, pușcă arnăuțească și niște mustăți fiorose. Se înspăimântă de tot. Se mai ogoi când auzi glasul nămeteniei : „Blagoslovește, părinte !” Îl întrebară de unde-i. Le răspunse că-i de la Corni, dar preotul Drăgilă care stătea jos, între doi lotri, spuse : „E de la Mehadia”. Povestelnicul nostru îl întrebă de sănătate pe popa Drăgilă. Într-ăst timp, căpitanul Trăilă se trase în lături cu alți doi și vobeau în taină. Pe popa Nicolae îl trecură fiori, se socoti că vorbeau ce să facă cu el. Un lotru veni și-i aduse câteva piersici. Cu pălăria și bătul în mână, cu potcapul pe cap, cu fruntea plecată, popa Nicolae tremura de frică. Veni căpitanul Trăilă. Luându-și curaj, părintelul îl privi în față și-i zise : „Am auzit că nima în față să nu vă caute. Iartă că încalc porunca. Eu de atâția ani aud de Trăilă, am socotit c-ai fi moș dar dumneata ești tânăr și frumos”. Trebuie să recunoașteți că din nou se dovedește nu numai diplomația popii Nicolae, ci și o bună cunoaștere a psihologiei umane. Și-a justificat îndrăzneala de a-l privi în față pe temutul harambașă, prin dorința de a-l vedea pe cel de care auzise de mulți ani. Deci lăsa să se subînțeleagă popa, Trăilă nu era un hoț oarecare, ci un căpitan vestit, apoi mai era tânăr și frumos, nu cum crezuse popa, un moș. Că am dreptate dovedește răspunsul neașteptat al lui Trăilă : „De-aș fi fost cuminte, au m-aș fi dus într-astă pită ? Căci când își blestemă muma copilul, să-i zică hoț să ajungă, apoi l-a bătut Dumnezeu, că-i amară pită și grea”. Tâlhăreasca

spovedanie îi pune inima la loc părințelului, aș paria că a și zâmbit în sine sa mulțumit de iscusința lui în a învăța oamenii pe degete, ba chiar i s-a făcut poftă de glumă. Întrebat dacă mânca-va ceva, Nicolae răspunde afirmativ, și la cealaltă întrebare dacă are curajul să mănânce cu hoții, părințelul o întoarce pe glumă și le răspunde că va mânca cu ei numai dacă au fost în lazaret și dacă nu sunt râioși. Sau poate popa Nicolae știa proverbul „Obraznicul mănâncă praznicul”. Ca să întărească impresia bună a hoților, popa Nicolae dă răspunsuri în continuare pe care le știe că sunt pe placul lotrilor. Adică, el bea răchie, bea și vin, nu postește luna precum nesuferitul de popa Drăgilă. Din acest moment, popa Nicolae se știe pe cal. I se pune dinainte o traistă cu azimă și mălai și cu brânză păcurărească, tare și sărată. Blagoslovește mâncarea, spune cele zece porunci, ca să-i atingă la fix pe hoți, apoi cere de băut. I se dă un pahar cu vin, apoi mănâncă cumpănit vorbind cu hoții despre felul cum Dumnezeu a făcut pe om din pământ și iarăși în pământ se întoarce. Îți vine din nou să strigi *touché*. Nimicnicia omului readusă la urechile unor lotri are darul să-i înmoaie, să-i determine la pocăință. Din când în când, Nicolae cere și încuviințarea popii Drăgilă. Ca să-l țină treaz în conștiința hoților, să le readucă aminte că și el este slujitorul Domnului. Le mai face popa Nicolae o scurtă trimitere ascultătorilor săi la câțiva sfinți sihaștri care ca și ei în munți, în peșteri au trăit și s-au sfințit, apoi trece direct la fostul harambaș Petru Vancea care s-a predat grației împărătești, a slujit 45 de ani căpitan la împărat și acum este bine *merci*, în Sebeș, hodinește cu simbrie, adică e pensionar, face praznice, merge la veselii, la ospete, totdeauna între domni, ba chiar se duce cu vlădica la băi, se scaldă în pielea goală, trăiesc ca frații. Între timp popa Nicolae a răsturnat pe gât multe pahare de vin. Văzând el că soarele se apropie de scăpătat, începu a-i prăfira cu ochii pe lotri, adică a-i măsura, și le zise : Doamne ajunge-voi eu a vă vedea gazdă în casele voastre, veseli, să țineți praznicile, să dați pomeni morților, să vă însurați feciorii, să vă măritați fetele, cu cuscrii să vă veseliți ? Întrebarea nu este directă, ca să nu stârnească

orgoliul, mânia hoților. Ba, mai mult, întrebarea are în ea și un sâmbure de jale, de compătimire. Drept urmare, Trăilă răspunde : „Să dea Dumnezeu”. Popa Nicolae prinde și mai mult curaj. „Acuma nu-s alți hoți în Banat, numai voi, și-s munții, pădurile pline de poteri, Mehadia, Sebeșul, Lugojul. Voi mâncați și beți și nu știți că oamenii din poteri flămânzi vă blestemă. Au n-ar fi bine la grație să veniți și acasă la lucru să vă așezați ? Că înălțatul împărat Iosif e bun și milostiv. Eu știu că el de veți cere grație, vă va da pardon, ca să trăiți bine. Iară voi știți că de vă vor prinde ce veți păți.” Tare discursul și strategia popii Nicolae ! Trăilă zise după o vreme : „Noi vrem să ne predăm la grație”. Nicolae îl sărută și harambașa îi sărută, la rândul-i , mâna. Pe rând, hoții veniră să-i țuce mâna sfinției sale, apoi mai curseră oarece pahare de vin. Gătindu-se de plecare, popa îi întrebă dacă să-i spună căpitanului de la compania de grăniceri din Bozovici să scrie la regiment că vor cere grația împăratului. Au zis să-i spună. Apoi, convins de biruința sa deplină, Nicolae s-a întors spre popa Drăgilă și i-a zis : „Părinte, haida la biserică, la vecernie !” și văzând că hoții tac a mai adăugat : „haida că rămân la sfinția ta peste noapte”. Abia acum lotri și-au spus cuvântul îndemnându-l să se ducă fără grijă și teamă de hoți , cât despre popa Drăgilă el mai rămâne întrucât cu el mai aveau de vorbit.

Cum se mânie mătușa noastră, milostiva împărăteasă Maria Theresia

Întorcându-se de la Carloviț unde fu chemat de grabă de mitropolit, povestelnicul nostru află că lotrii îl pușcaseră pe popa Drăgilă. După plecarea sa cam grăbită din codri, Drăgilă, care prinsese oarecare curaj le spusese hoților cu năduf : „Popa Nicolae, nepostind, mîncă, bău, dară eu de ieri nemîncat, mi-e foame”.

Trăilă l-a întrebat cam ce ar pofti să mănânce și el a zis că ar dori niște castraveți acri, cum pune preoteasa. Harambașa a trimis un lotru și i-a adus o olcuță cu castraveți pe care i-au mîncat în fața lui. Apoi, Trăilă l-a întrebat : „Mișco, când ia cineva o măsură de grăunțe sau făină împrumut, oare cade-se acel împrumut să-l întoarcă ?”. „Se cade, a răspuns Drăgilă.” „Dar cum ?” Popa a zis : „Cu vîrf și îndesat”. „Bine ai zis” a încuviințat Trăilă. Tot mai încrezător în soarta sa, Drăgilă a dat să plece acasă. Hoții l-au legat și l-au întrebat unde ține banii. Popa a tăgăduit că are bani, jăluindu-se că i-a împrumutat sătenilor ca să-și plătească porția, adică darea, și până fac rost de ei așteaptă. Lotrii l-au coborât pe Drăgilă în Prilipeț, ducându-l în biserică. Popa a scos o olcuță cu florini și le-a dat-o. Apoi, Trăilă l-a întrebat în ce loc a fost împrușcat cu un an în urmă unul din tovarășii lor. „Nu știu, a răspuns popa că mulți săteni au dat în el cu pușca.” „Noi știm din a cărui pușcă a căzut” a strigat Trăilă și cu trei puști și pistoale l-au culcat la pămînt. Întorcându-se în pădure, Trăilă dădu poruncă să dezlege pe cei doi săteni veniți să aducă prânzul popii și le spuse : „Popa vă do popi”. După trei zile de la întoarcerea părintelului Nicolae la Bozovici, căpitanul își trimise oamenii în codri să-i întrebe pe lotri unde vor să aștepte, că vine comisie la ei să-i

vadă . „La curmătură” au zis. Acolo mergând căpitanul Simeon Jivanovici le-a scris numele și la regiment le-a trimis, de unde prin general-comanda până sus au ajuns. De la Viena milostiv pardon a venit. În fața bisericii era adunată mulțime de oameni. Către amezai lotrii coborâă și episcopul porunci să lase armele afară și să intre în biserică. Nu vrură. A doua oară oberșteru trimise pe căpitan să le spună să lase armele afară. Ei, tot pe a lor, că nu le lasă. „Spune-le să se ducă la dracu, că pe toți îi prind ”, se mânie colonelul. Popa Nicolae se ruga de ei să le reazime de biserică și abia îi înduplecă. În biserică îi primi episcopul cu epitrahilul, omoforul și crucea în mână. Lotrii sărutară icoanele, apoi crucea și mâna episcopului și stătură. Oberșterul îi dete popii Nicolae crigsarticolele, adică ordinele de mobilizare la război, iar adjutantul pardonul împărătesc. Popa Nicolae le citi pre limba nemțescă iar căpitanul Jivanovici pre rumânește. Li se porunci ca în opt zile la Bozovici, la companie, să fie, de unde maiorul Gavril de Seciuiăț îi va duce la oaste cu alți o mie de cătane. La ziua stabilită numai zece lotri au venit. Ajungând la Beci, adică la Viana, mult milostiva împărăteasă Maria Theresia a poruncit ca maiorul Seciuiăț la dânsa pre lotrii din Almăj să-i aducă. Când au ajuns în fața slăvitei și de nume bun împărătese, cu maiorul și cu un tâlmaci strajameșter, mărita împărăteasă i-a ocărât și i-a scuipat. „Lotri blăstămați, ucigași, tălhari, hunț-foți (iertare să-mi fie pentru vorba împărătească), spiț-pui, marș la dracu, la oaste să pieriți”. În vreme ce-i porcăia, privirea augustei stăpâne se prinsese de mustața lui Trăilă și-l tot prefira din creștet până... Apoi le dete zece galbeni împărătești, din care unul ajunsse până în zilele noastre la nu spun cine, și frumoasa crăiasă le porunci cu părere de rău „halb rechts marsch !”.

Petru Vancea scapă de la necaz pe marele herzog Franz

Bătăia turcului cu austriacul în anul Domnului 1737 începu primăvara devreme, când câmpurile mustesc de apă, pâraiele și șanțurile curg voioase împreunându-se toate în apele Cernei ce taie cleanțurile prăpăstioase croindu-și cale spre Dunăre. Întâia pășire a împăratului Carl al VI-lea fu norocoasă, mai apoi norocul oștirii împărătești slăbi. Bătând pașa Omir Mehadia, aici domn se așeză. Rumânii, câți fuseseră fugiți prin păduri, cu berbeci, miei, unt, brânză veniră să se închine, primind în schimb burundii cu care să se apere de orice stricăciune din partea turcilor. La Timișoara se adună oaste mare împărătească cu general-feldmareșalul Chenigsseg și cu marele herzog Franț și cu prințul Carl de Lotringen. Marele herzog se chibzui ca întâi Mehadia s-o cucerească, apoi să meargă la Orșova de unde să-i scoată afară pe turci și să-i arunce dincolo de Dunăre. Armia împărătească nu se putu desfășura după dorința marelui herzog. Drumul rău, de o parte râul Timiș, de alta pădurea deasă puseră piedică planului de șurm. Supărarea care îl cuprinse pe marele herzog Franț îl făcu să hotărască un urc (vânătoare). Împreună cu frate-su, prințul Carl și cu suita intrară adânc în pădure fascinați de urmele multe ale vânatului. Când își luară seama înțeleseră că se pierduseră în hățișurile codrului. Înaintară cu inimile strânse de spaimă și se treziră în fața unei cete de oameni înarmați, „rumâni de turci trimiși, turcește îmbrăcați, care tâlhărea(u) și ucidea(u) al căror povățuitoriu acu înaintea marelui herzog în genunchi, la picioare, îi căzu”. Să întrerupem pentru o clipă povestirea protopresbiterului Nicolae, care de data aceasta s-a prea grăbit să dezlege momentul de suspance, și să ne imaginăm, măcar așa de dragul poveștii, scena. A Lor mărite fețe lungite de spaimă în pădurea întunecoasă din care se ivesc

ca niște duhuri joavini, hale cu două picioare glăsuind turcește. De sub dolamele cusute cu fir de aur și argint s-o fi prelins în cizme oarecare udătură cu miros pișcăcios. Gott im Himmel ! au șoptit în bărbi ilustrele persoane, marele duce Franz, moștenitorul tronului și frate-su prințul Carl de Lotringen luându-și rămas bun de la Viena cea atât de veselă și petrecăreață, de la dulci verișoare, găbjite prin boscheții de la Schönbrunn sau prin tufișurile de la Wienerwald. Marele duce parcă simte în palmă țâța pietroasă a dulciei copile Franzisca, ba degetele sale tremurătoare au pătruns în gând în galbenul molatic al stufărișului virginal. Saprستي, ce soartă ingrătă să sfârșească aici, la marginea imperiului de mâna unui barbar ! Norocul fu însă, după cum văzurăm, surprinzător. Aflând și ceilalți lotri că marele herzog căzuse în mâinile lui Petru Vancea și ale ortacilor lui veni ră fuga la picioarele vipului imperial ca să-i ceară pardon, zice protopresbiterul : „Aicea Franț mare slobozenie cu îndrăzneală avu, într-un harambașă de lotri a se încrede, care pre el norocos la armee l-au dus, și-i dărui (lui Petru Vancea) simbrie căpitănească pe un an, numindu-l a fi căpitan de plăieși, ce-s un fel de călăreți (și acum țineți-vă bine doamnelor și domnilor !) de a umbla după lotri, de a-i goni de pe graniță”. Întâmplarea se petrecu la început de iunie. După două luni și mai bine, marele herzog Franz fie uită ce a pățit când cu urcul de prin pădurile Mehadiiei, fie se încrezu prea mult în steaua lui ori în intervenția providențială a lui Petru Vancea, destul că hotărî să treacă prin păduri către Slatina. Văzând că a sa mărire este din nou în dificultate, Petru Vancea au „spus că el cu vreo doisprezece feciori în leagăn, păn la Slatina îl vor duce și nici frică și nici vreo grijă să nu aibă. Și așa pre ei în lagherul marelui herzog ce au fost sub cort în pădure, cu două reghimente, aicea Petru Vancea chemat, cu alții înainte, la picioare i-au îngenunchiat rugându-se nici o grijă să nu aibă.” Trimițând înainte militari pedestri, Petru Vancea și cu alți doisprezece foști lotri l-au ridicat pe marele duce pe brațe, ba chiar și pe prințul Carl acolo unde era pripor în spate l-au dus. Ajungând jos sănătoși marele herzog, prințul Carl au făcut un

gest greu de imaginat din partea unor fețe atât de înalte, cu o educație aleasă. Respectuos, protopresbiterul Nicolae nu face nici un comentariu : „Și așa, aici, luând din capul harambașii pălăria, jos i-au trântit-o și cu picerile pre ea au jucat, întrebându-l cum e numele. El a răspuns Petru Vancea. L-au bătut cu palma pe cap și scriindu-i numele laitnant l-au numit.”. Ajunși aici musai să zicem holt și să cădem pe gânduri. Și aceasta nu fiindcă suntem din cei ce veșnic caută nod în papură. Numai că după cât ne duce capul pe noi, povestelnicul a cam încurcat ițele. Mai la început el scrie că scăpându-l pe marele herzog când se rătăcise în timpul urcului prin pădurea Mehadieii, Franz îi plătește lui Petru Vancea sâmbrie de căpitan de plăieși, pe un an. Numindu-l căpitan nu se putea să nu-l întrebe cum se numește. Apoi protopresbiterul ne povestește o altă întâm-plare în care Petru Vancea îi sare din nou în ajutor marelui duce și acesta îi cere să-și spună numele, ca să primească gradul de laitnant. Dacă, după o asemenea ispravă, Petru Vancea ar fi fost făcut oberst sau general n-am fi avut nimic de obiectat. Am fi zis că marele duce este un om recunoscător și că i-a mărit gradul fostului căpitan de lotri, dar așa de la căpitan la laitnant este o degradare și acest lucru nu se face. Cât privește numele lui Vancea poate că marele duce nu avea ținare de minte. Care ținare de minte multora din dregătorii noștri de astăzi le lipsește...

Petru Vancea în audiență la împărat

Numai ce ne-au scăpat de sub condei oarece vorbe nesocotite despre ținerea de minte a maimarilor acestei lumi și iată că povestașul nostru se grăbește să ne plesnească peste netrebnica mână cu care am îndrăznit a scrie asemenea oroare. Din pricini numai de el știute, după moartea slăbănogului kaizăr Carl al VI-lea și venirea la tron a mătușii noastre Maria Theresia împreună cu o mai veche cunoștință a noastră, marele herzog Franz, Petru Vancea se porni călare spre Beci. Ajuns în Viana cea atât de împărătească și la boi și la purtare, după cum sună un vers popular rumânesc, fostul harambașă făcut ba căpitan de plăieși, ba laitnant scrisese memoriu către împărat dar răspuns nu primi. Trecură zece zile și Petru Vancea începu să caute cu îngrijorare la pungă, ce se subția cu fiecare noapte petrecută în cvartir, cu fiecare flașă de bier sau cu porțiunea de mâncare ce i se pune pe masă. Petru Vancea bătu la toate ușile spunând că el și cu măritul kaizăr sunt cunoscuți buni, hoavări ce mai, măritul împărat îi este dator vândut întrucât el l-a scăpat de două ori de la moarte sigură. Fu tratat cu indiferență, ba unii beamtări îl amenințară cu stukhauzul, cum ar veni pe rumânește, cu închisoarea. Până într-o dimineață binecuvântată când, în timp ce acera (pânda) pe la porțile Hofburgului îl văzu pe ghegeneralul Sent-Andrei, cel ce fusese adjutantul marelui herzog la vremea întâmplărilor de cumpănă.

– Herr ghegeneral Sent-Andrei, strigă Petru Vancea din toate puterile de parcă ar fi strigat de pe dealul Domașnei. Surprins de o asemenea neobișnuită modalitate, ghegeneralul se întoarse, căută să vadă de unde vine vocea aceea ce i se părea cumva cunoscută, apoi văzându-l pe Petru Vancea, strigă la rându-i :

– Petru Vancea !

– Ich keine audienție, 10 tak nicht, intră de-a dreptul în problemă Vancea, apoi luându-și seama mai spuse și în rumânește : Eu dară de zece zile nu capăt audienție la împăratul.

Se miră mult aghiotantul împărătesc și zise :

– Așteaptă-mă aici, până merg eu și intrând îi spuse împăratului :

– Petru Vancea cel știut este aici, este jos.

Răspunsul kaizărului îl uimi pe Sent-Andrei :

– Eu știu, însă-i altul, căci acela, așa cum au scris administrația Timișorii, este mort.

Aghiotantul îndrăzni :

– El este ! A voastră mărire chemați-l !

– Ba nu, se încăpățână kaizărul, ci fiindcă merg la biserică, el în rând cu ceilalți petiționari cu petiția sa în mâini să stea și de-l voi cunoaște, acela va fi.

Aghiotantul coborî și-i spuse lui Petru Vancea care mult se canoni și se jelui de nerecunoștința împăratului. Apoi se duse la biserică. Aici, lume multă, prostime venită să caște gura la fețele împărătești, dar și cincisprezece nevoiași cu jalbe în mână așteptând mila și dreptatea kaizărului. În rândul lor se așeză și Petru Vancea. După ce îngenunche la icoană și-și făcu o cruce scurtă, împăratul își aruncă privirea asupra celor cincisprezece. Îl recunosc pe fostul harambașă și pășind către el îl strigă pe nume. Bănățeanul îi întinse memoriul. Franz kaizărul îl luă și-l dădu lui Sent-Andrei. După slujbă îi făcu semn lui Vancea să-l urmeze la palat. Ceea ce urmează a povestit Vancea însuși și mai adăugăm și noi gândindu-ne că musai prota Nicolae a mai scăpat unele lucruri din vedere sau că cei care i le-au povestit au uitat ei înșiși amănunțele. Acum că s-a văzut ferit de ochii lumii, împăratul l-a poftit pe Vancea să se așeze într-un scaun cum nu mai văzuse, acoperit cu piele din cea mai fină, bătut cu ținte de aur și cu speteaza atât de înaltă încât cine i-ar fi privit din spate ar fi zis că scaunele vorbesc singure. Franz îl întrebă pe Vancea de Slatina unde preaiubita lui soție poruncise să se facă biserică credincioșilor catolici în amintirea ceasului când el Petru Vancea îl scăpase de la mare necaz, de dealul Domașnei și de

cheile Mehadiiei. În timp ce Petru Vancea povestea, ochii împăratului se aburiră, amintindu-și ce prostii se mai puteau face pe timpul în care era neînsurat și fără grija tronului.

– Dacă nu erai tu Petre, ar fi zis împăratul, rămânea împărăția fără mine și Maria fără bărbat.

Ca nepoți buni ai mătușii noastre n-am băga mâna în foc, ca să adevărim spusele kaizărului. Divina noastră mătușă a avut atâția pețitori cât să alcătuiască cu ei regimente falice și pe toți i-a cercat să le vadă bărbăția. Nimeni nu ar putea spune de ce s-a oprit tocmai la Franz, bunînțelele dacă nu socotim dorința ei de a se vedea împărăteasă la Beci. În timp ce stăteau la givan, împăratul porunci să se aducă niște răchie d-a bătrână, galbenă ca untdelemnul.

– Pentru tine, brato Petre, salvatorul meu și al coroanei. Hai noroc și la mai mare.

Vancea nu scăpă ocazia și-i zise :

– Dapăi tocma despre asta-i vorba. Mi-ai promis căpitănia de plai în pădurea de la Slatina, n-am primit-o, mi-ai promis că mă faci laitnant la Mehadia și nu m-ai făcut. Ca cum te-ar fi durut mâna.

Mai băură ei ce mai băură până când se făcu seara.

– Să-i spui ghegeneral-comandirului Enghelshofen de la Timișoara că am zis eu să-ți semneze befelul de căpitan de plăieși, i-a mai cricit kaizărul, cu limba cam poticnită în timp ce-l conducea până la ușă.

Ajungând Petru Vancea la Timișoara, comandir ghegeneralul îi zise căpitănia să-i fie de bine și semnă befelul. C-o fi fost așa sau altfel nu avem de unde ști. La mulți ani după această întâmplare prota Nicolae le spune lotrilor din Prilipeți că un fost harambașă s-a predat grației împărătești, a slujit 45 de ani căpitan la împărat și hodinește cu simbrie, merge la ospețe numai cu domnii, ba chiar se duce cu vlădica la băi. Tot el scrie că la anul 1768 venind împăratul Iosef al II-lea la Mehadia, căpitanul Vancea venise cu femeia lui la împărat și acesta dăruise muierii un galben mare. De unde se vede că Petru Vancea avea mare trecere la Casa de Habsburg.

(Ca să ne clatine și mai tare încrederea noastră în adevărul celor scrise de popa Nicolae, caransebeșanul Patriciu Drăgălina notează în a sa *Istoria Banatului de Severin* că Petru Vancea a fost „sergent la o companie bănățeană de panduri iar nu căpitan de haiduci, cum afirmă unii scriitori...” Patriciu Drăgălina recunoaște însă că Petru Vancea și cei 12 ortaci ai săi făceau servicii de spionaj și raportau despre mișcarea turcilor din iarna anului 1738. Printr-o patentă dată la Cornia 1738 a ridicat marele herzog Francisc (Franz) pe sergentul Petru Vancea la rangul de sublocotenent al pandurilor. Prin rescriptul deputațiunii aulice banato-ilirice din Viena dat la 25 mai 1754, împărăteasa Maria Theresia îl numește pe Petru Vancea căpitan al plăieșilor.)

Steagul cu cruce și steagul fără de cruce

Suntem așadar în plin război austro-turc. Câmpul de bătaie îl constituia Banatul și o parte din Serbia. Moșul Ion Nămăilă din Corni „ce a fost săiman, de acea groaznică bătae povestea. Alți moși povesteau că Ianăș Bumbăcilă din Teregova, ce fusese pașă în pădure (adică căpitan de lotri, dar asupra acestui pașă de pădure vom reveni), când au astupat Cheia cu drumul Slatinii (este vorba de Slatina de Timiș, cu care este atât de ocoș prietenul Florin Bănescu din Arad), văzîndu-l pașa turcilor că-i cuminte (adică e isteț foc) căpitan îl numi, să meargă cu săimanii, să bată raitării din Câmpul Fomii. Și unul îi pusă pielea de răs, cu bumbi de argint încopciată în umeri, alt pașă îi deate gujmanul în cap, cu fund roșu, lung pre spate. Însă spuind el că-s raitării cu coifuri în cap, de fier, cu panțare, platoșe de fier îmbrăcați, cu tunuri, și-s mulți neamți, pre pași îi înspăimântă, unu îi desbumbă răsul, altul îi luă gujmanul, altul vru să-i șteargă capul. El cu fuga, Bumbăcilă, scăpă.” Deci, Ianoș Bumbăcilă era un român cuminte. Pașă de lotri, se gândi el să tragă niscaiva foloase de pe urma turcului, după ce astupă Cheia cu drumul Slatinii. Făcuse deci oarecare ispravă potrivnică imperialilor, cât să le ia maul turcaleților. Bun înțeles că aceștia și-au zis : Aferim, bre, ăsta-i omul nostru. Cu unul ca el îi batem măr pe nemțălăii împăratului. L-au făcut mintenaș căpitan pe Bumbăcilă al nostru. I-au pus pe umeri scurteică din piele de răs iar pe cap cușmă domnească, cu fund roșu lung pe spate. Înțolit cu așa pompă, Ianoș Bumbăcilă s-a gândit ca tot românul că doar nu-i prost să-și lase pielea în bătălia cu cavaleria împărătească. Le-a spus turcilor că ăia au coifuri nu cușme, au tunuri și-s mulți ca dracu, el ce să facă în acest caz ? ! Poți să te pui cu neamțul care roade în ghinți lanțul ? ! Așa, au

zis turcii, te-am căftănit și tu dai înapoi ? Ia să-ți luăm rapid pașalâcul. Și l-au dezbumbat pe Bumbăcilă, ba chiar au vrut să-i ștergă capul. Ce zâmbești așa subțire părințele ? ! De parcă a-i șterge capul era ca și cum i-ar fi șters două palme peste augustul fund al Mariei Teresia. Principalul despre Banatul aceluia veac abia acum vine : „Doi ani pre aicea fără de bucate, foamete, apoi și moartea ciumei se ivi”. O singură frază îi scapă condeiiului părințesc, deși un autor modern ar fi scris pornind de aici un roman de proporții, cum a făcut-o cunoscutul autor al „Ciumei”. Feriți de o asemenea tragică experiență, noi nu ne putem imagina decât câmpuri și case pustiite, animale răsturnate în bătătură, cu viscerele scobite de păsările cerului, duhoarea purtată de vânturi, câte o căruță în care sunt aruncate stârvurile celor răpuși de ciumă hurducăind către cimitir sau către groapa cu var. Mai putem închipui fețele famelice ale celor ce supraviețuiseră bolii, trupurile descărnate abia acoperite de zdrențe și desnădejdea din ochii românilor. Cum se poartă turcii în acest teritoriu bătut de Dumnezeu ? Răspunsul nu întârzie să vină prin meșteșugoașă până a protopresbiterului Nicolae : „Pașa știind și văzând foametea oamenilor, fiindu-le țarinile, câmpu doi ani de oaste mâncate, mult proviant (adică provizii, mâncare) din Valahia, multă pâine cocea prin sate de pomană împărțea”. Faptul e șocant. Tocmai turcii, păgânii, răpitorii de femei și copii să-și arate mila în acest fel ? ! Oare nu mințește protopresbiterul, nu are vreun interes, nu-i cumpărat sau momit de vreun pașă ca să scrie în acest fel ? ! Unde și ce făceau în acest timp raitării imperiali, husarii, graf Naiperg, baron Engelshofen ? Protopresbiterul Nicolae Stoica care, așa cum văzurăm, ne îndeamnă a cinsti pe împărat și să ne supunem lui cu credință, este dincolo de orice bănuială de rea credință sau de ticăloșire. El stă cu credință de partea milostivului împărat muștrând cu peana pe cei netrebnici. „Urâtă faptă a rumânilor, seimeni turcești de la Logoj până la Slatina, cărășoveni bârzoveni (adică de pe Bârzava), pogoniceni (de pe râul Pogonici), bistreni (cei de pe Bistra) cu teregoveani ce au ajutat turcilor în anul 1738 de a astupa drumul Cheii Teregovei (vă reamintiți de

Bumbăcilă !) ca oastea împărătească să se închidă ! Și alți lotri, curuți de ai lui Racoți, pivodăni prefăcuți, ce erau pe apa Bistrei, în Chizătău și într-alte sate jucau, cântau : „Ține, Doamne, tot așa, nici cu turcu, nici cu neamțu ! Ține Doamne tot așa !” care așa s-au răsplătit în noiembrie 1738, joi, în Caransebeș, zi de târg. Pre poruncă, reghimentele de răitari, husari din Lugoj, de noapte plecând, doă (două) stații călcând, pre ameazi Caransebeșu cu târgul său de toate părțile fără de veste lovind, oameni, femei, copii, feate, preoți, negustori, în biserica rumânească și nemțească, ce la franțișcani scăpaseră, cu ei împreună, a cuțitului, sabiei și puștilor jertfă s-au dat. În biserici și-n case focul i-au mistuit”. Curat milă creștinească ! La câțva timp, se ordonă adunarea satelor, la care participă domni mari de la Timișoara „câte case, oameni a-i scri” zice cronicarul nostru, adică un fel de recensământ. Între altele domnii i-au întrebat pe tâlharii de rumâni : „Căci voi sfântului steag cu cruce n-ați fost credincioși, iară steagului fără de cruce v-ați închinat și ați slujit ?” Rumânii le-au răspuns : „Steagurile cu cruce trei ani toate bucatele și verdețurile câmpului nostru ni le-au mâncat și grea foamete am răbdat, în păduri coajă de ceri (copac) am mâncat. Iară viind steag fără de cruce, adunând sate, împărțind bucate și săimani cu simbrie care au vrut s-au pus, iară mai tare pentru foamete”. Poți să-i condamni pe creștinii de rumâni că au ținut cu păgânul împotriva creștinilor împărătești, când steagul fără de cruce a fost mai cu milă decât steagul cu cruce ? Ți-e frate cel născut din aceeași mumă sau cel ce îți stă alături la necaz și nevoi ? După sfânta dreptate răspunsul ar fi răspicat : nu, nu-i poți condamna pe rumânii lui popa Stoica. Avut-au dreptate să le fie credincioși steagului fără de cruce. Câtă credință s-a putut cere și aștepta de la cei care jucau și cântau : „Ține, Doamne, tot așa, nici cu turcu, nici cu neamțu ! Ține, Doamne tot așa !”. Cum ar veni, să profităm și de pe urma unuia și de pe a celuilalt iar când ne vine la îndemână să le sucim gâturile. Mult și amarnic am plătit acest joc, cum se spune, la două capete.

Grea-i porunca domnească, dar mai grea-i bătaia popească

Se rândui o mare comisie împărătească care să scrie toate mănăstirile. Comisia era condusă de generalul baron Mathesen din Esek, de colonelul Valis, de maiorul baron Felner, secretari, conțopiști, ingineri, de mitropolit, de arhimandritul Gedeon. La plecarea de acasă, ceas rău, părințelului nostru îi furară chepeneagul. Umblând pe vreme bună dar și pe ploaie, Nicolae reuși să înșele ochiul ager al arhipăstorului său. Până într-o vreme merse ulciorul la apă. Dădu iar ploaie și mitropolitul îi zise : „Nicolò, ia-ți chepeneagul”. Nu mai avu încotro și recunoscu că-i fusese furat. „Bine, îl vei plăti”, fu răspunsul. Când ajunseră la Osijek, la feldmareșal Condi Liubobratnici se dădu prânz mare, întrucât feldmareșalul, împreună cu fiul său oberlaintnant și cu călugărul Ghenadie la Mantua, în Italia plecau. Liubobratnici plângea, se săruta cu frații săi, oameni simpli, spunând că nu s-or mai vedea și că jalea-i cu atât mai mare cu cât doamna lui, necredincioasă, nu a vrut cu el a merge. Mitropolitul rupse larma și zise : „Asta-i nimica. Alta mai mare vă spun. Două luni de când am plecat de acasă astăzi văzui că Nicola al meu chepeneagul nou și frumos și-a pierdut și nu mi-a spus. Și sunt datoriu, nu știu cât să-i dau, 2 sau 25 ?”. Jalea se prefăcu în veselie și plânsul în râs. Petrecerea se sfârși de către ziuă. Plecă feldmareșalul, plecară și comisia care-și găta lucrul. În fiecare seară mitropolitul îl muștra și-i promitea că a doua zi va plăti. Într-o zi, la prânz, Înaltul părinte zise către colonelul Beligradi, ardelean : „Frate, eu mis dator față de Nicola și gândeam ca înaintea prânzului să-i plătesc.”. Beligradi răspunse : „Și după amiază se poate plăti”. Începură a râde. Se culcară. Părințelul îi trezi la ora cinci. Mitropolitul zise : – Faceți vecernia ! După aceea du preoții în soba mea ”. Popa Nicolae înțelese că a venit vremea răsplății. Îi rugă pe diaconi să-i pună

la fundul nădragilor două maramे goase de mătăsă. Mitropolitul dădu poruncă la doi diaconi să caute două bâte de alun, apoi puse scaunul în mijlocul sobii și-i zise : „Nicola, culcă-te ! Spusu-ți-am că-ți plătesc ?” „Spus”, îngaimă popa Nicolae, mă rog de iertăciune”. „Nu e, dădu răspuns Înaltul și-i porunci exarhului : „dă oce Chiril !” Acela se împotrivi zicând că-i călugăr de Sfetagora și că nu-i căprar ca să bată. „Eu sunt mitropolit și dacă nu ascuți ține minte” mai spuse sfântul obraz bisericesc și începu a-l măsura pe milosul călugăr, scuturându-i dulama când pe umeri, când pe spate ,de se despica mătasea fină, scie osânditul nostru cronicar care culcat pe scaun urmărea cu spaimă bătaia strașnică pe care o primea călugărul. Când mitropolitul osteni și fu lac de sudoare, îl pofti pe călugăr : „Na, acu dă tu”. Oce Chiril nu mai stătu pe gânduri și începu să-l croiască pe osândit cu vlagă. Urmară alții la mângâierea părintească a mitropo-litului. Atât de părintească fu suszisa mângâiere că trebui șase zile, cu răchie și cu unsoare să fie oblojit.

Și cu banii-n pungă și fără nevastă

Ajunse părințelul nostru la vârsta când nopțile sunt grele în așternutul pustiu și nălucile vin prin somnul tulbure sub chip de ispită femeiască. Mădularul se învârtosează din te miri ce căutând grabnică izbăvire. Generalul Papilla, ștabul regimentului valah venind la Mehadia îl ceru ofițer a se face de la popa Stoica cel bătrân. Răspunseră tată și mamă că fugindu-le mai an slugile în Valahia, ei și gazdă și slugi au ajuns. Papilla, mâniat, zise : „Cine șade bine, să șadă, însă la vânat, după pește nu să ducă, nici ceas a purta nu cerce. Însă și moara necăutată e pagubă”. Văzând povestașul nostru că în loc de ofițer slugă a ajuns și știind că episcopul Vidac al Vârșetului e la Timișoara se aciue la casa acestuia. Într-o sară veni la episcop obercneazu Fârliugului, Ignea, și-l ceru să-i fie ginere în casă și paroh. Cum nu primi răspuns, dimineața aduse iar vorba și-l ceru episcopului. Prea-sfințitul Vidac îl consultă pe viitorul ginerică dacă-i este cu voia. Fu ispitit de târgul ce i se propuse. O mie de florinți pe loc, case noi și altele. După trei zile, împreună cu namesăstnicul Luchici urcară într-o cocie și plecară să vadă mireasa. O dăru cu trei galbeni, pe ceilalți îi puse deoparte. „Îți place?”, fu întrebat și răspunzând afirmativ îi chemară părinții la veselie să vină. Cum auziră, începură a se văita și a se cânta. Sosi călare popa al bătrân. Feciorașul îl găzdui dându-i o sobă unde să se odihnească și ceva merinde să guste, dară popa bătrânul nici nu bea, nici dormea, numai acatiste cetea. La scurtă vreme trimise jupân obercneaz Ignea cocie cu cnezi, cătane și pe popa Matei din Fârliug să-i aducă la nuntă. Ginerelul le spuse că tatăl său e prezent și preotul intră vesel în soba unde bătrânul Stoica jelea. „Să mergem, spuse popa Matei, că-i vremea bună.” „Unde?”. „La Fârliug, că-i totul gata.”. Popa Stoica îi mulțumi și popii Matei și obercneazului Ignea dară le spuse că a dat

copilul să învețe carte, nu să se însoare și că de însurat îl va însura când o fi vremea, el și cu muma băiatului. Când veni episcopul de la Carloviț și dădu cu ochii de flăcăiașul nostru, se miră și-i zise : „Acuma ce-i ?”. Îi lămuri toată întâmplarea. Ca să scape de pricinaș și de popa Stoica ăl bătrân, episcopul îi porunci să meargă la Carloviț spre a sluji arhiepiscopului. Povestașul nostru își luă pofta cu jale de la însurătoare. Se mai mângâie cu gândul că din mia de florini lipseau doar trei, pe care îi dăduse urgisitei lui mirese.

Minunile de artț* ale protopopului Nicolae

Fu iarnă cu neauă mare, după care veni căldură, ploaie, începu să se topească. Prota Nicolae primi poruncă de la reghiment la ștab în Bozovici, la hospital să meargă. Încărcă slăninile în niște sănii și mână preoteasa înainte, trecu cu greu prin Iablanița peste Țerova, dar mai departe nu putu merse din pricina ploilor, a apelor mari care curgeau vâjoni peste gheață. Luă copilul Alexie de cinci ani în spate și ocoli preste dealuri până la Borloveni la fâhnrichul Ioan Voinovici ajunsă. Ea aici rămasă. Îi trimisă vorbă popii Nicolae că podul de la Borloveni fu luat de ape ca și podul de la Mehadia peste Bela Reca. La întâi ianuar popa Nicolae împreună cu căpitanul Purec și cu caporalul Răduț Sărăcin plecară. Ape mari, gheață la Pârvova. Era noapte și nu mai putură trece preste deal. Au rămas în sat. Mâine-zi ajunseră cu greu la Borloveni și de aici coborâră la Bozovici. În hospital avu mult de lucru : cinci sobe (foișoare) mari pline de bolnavi, unul lângă altul, îmbrăcați, pe jos culcați, fără de așternuturi, negăsindu-se nici paie nici fân să li se aștearnă. Sufereau de cursură grea, adică mai pre limba noastră de dizenterie. Păduchii albi le negriseră fețele, umblau gavăt pe piept încât nu mai cunoșteai de-i om sau altă arătare. În toate zilele erau 2-3 morți, apoi cu grosul câte 10 și 12 cu carul îi ducea și-i odihnea sus în deal. Ceru de la ștab opt muieri bozovicene cu piaptâne să-i piaptâne și-i deteră. Vreo zece zile pieptănară dar pe de-a fecea că ieșeau iarăși din țoale. Ce să facă ? Ceru trei cazane, îi deteră, în trei kuhne sparse vetre mari, le așeză, le umplu cu apă și apoi dădu foc tărime. Trimise în pădure să-i aducă niște prăjini lungi, scoase cazanele în curtea cazarmii, îi dezbracă de țoale și le opări. Spălă bolnavii, mătură sobele, ceru să-i aducă cronovet de la Bogăltini, când îl primi

afumă sobele care se umplură de așa mare putoare încât nici felcerii nu putură sta, fugeau mai rău decât păduchii. Îngenunchiind îi spovedi și-i cuminică. Măcar că se păzi cât putu, mulți păduchi acasă dusă. După șasă săptămâni se îmbolnăvi și el, răbdă zece zile, nu să culcă ziua până când reghiment-artt Rot îi zisă că moare din picioare. Căzu lat la pat, cînșpe zile nu puse nimic în gură. Medicamentele pe care le primea rămăseseră neatînse până într-o zi când putuse să se ridice din pat, ieșise în kuhne unde fierbea oala cu păsui. Sorbi apa limpede, nesărată în care jucau boambele, trei nopți visă numai praznice și pomeni. Apoi îi veni poftă de o căpățână de varză murată, să rupă frunza tare și s-o crănțane în dinți. Căpitanul Rodițchi de la Lăpușnic află de pofta popii Nicolae și-i trimisă niște varză. Nu-i plăcu fiindcă era fleșcăită și mirosea a muced întrucât fusese ascunsă în pământ de frica turcilor. Ceru să i se aducă zeamă acră de varză, spunându-le că doar așa simte că se va însănătoși. Auzind de aceasta, oberșteru îi trimise o căldare cu lapte străpezit. Gustându-l simți că nu-i destul de acru. „Pune-l în bādâni, lângă cuptor, să se acrească”, ceru slugii. A doua zi zise să-i aducă zupă de vin cu zămășcă (franzelă) de la Timișoara. Când i se făcu pe poftă și vru să mănânce, intră doctorul Rot. „Nu-i slobod, zise și luând lingura îi mîncă toată zupa. Se mai luptă încă două nopți cu visele. În miezul nopții îi veni miros de zară. Se ridică din pat și trezi sluga cu piciorul. „Adă-mi bādâniul lângă pat, porunci. Acuma bate-l.” Mirosul mă însănătoșea, scrisese părințelul. Porunci iară : „Adu-mi blidul mare și o lingură de pleu, sfarmă în blid tot miezul unui profont (pâine neagră de regiment), acu toarnă zară, umple blidul”. Și șterse blidul cât ai bate din palme. Foalele i se umflă încât nu mai putu dormi. Rămase treaz până la ziuă. Veni doctorul și-i spusă să scoată limba. O pipăi și se arată încântat : „Bine, zise, mustul trupului îți poate ajuta, cu ce îți dau eu”. Trimise copilul la apotecă, lăpădă miluținurile pe fereastră și-i dădu mai departe cu zara. Se însănătoși. Aflând că și căpitanul de șarfîști (tiraliori) Franț Șmidt trage să moară popa Nicolae alergă să-l cuminece. Intră și-l găsi cu gura căscată, ochii mari

deschiși, în sus stâlpiți, mâinile lungite pe lângă el, fără suflare, oberșteru făcu rugăciunea, îi făcu cruce, el și alții lăcrimară, toți zicând „Dumnezeu să-l ierte”. Plecară lăsându-l singur, cu mortul. Văzând el pe fereastră niște jumătăți de limonă, uscate, luă una mai cu saft, o stoarse în ochii, în nasul, în gura mortului. Degeaba. Mortul mort rămâne. Îl luă de urechi, trase de nas, zgâțână cât poate, nu-i simțire. Încercă să-i închidă pleoapele, dar se deschideau iară, falca cercă s-o închidă, păți la fel. Îl apucă de cap, îi frecă ochii, urechile, nasul, fălcile, mâinile, îi îndoi picioarele și iară îi stoarse must de limonă. Văzu că înghițea. Îi dădu palme, îi mai stoarse must de limonă, îi frecă nasul, ochii și-l văzu deschizând pe cel stâng. Căuta la popă. „Oo, hoho” spuse, vrând a zice popo. Și vesel se făcu la față, scrie mai departe povestașul nostru, vrând a râde fălcile fiindu-i încleștate și neputând a împreuna buzele, atâta făcea. „Oi, popo, hoho, moi popo”. Eu îi zisă-i : „Căpitanul de șitari, voinicu Șmidt, tot căcat !” El râse : „O, o”. Alergai acasă, ziși câteva prune uscate să fiarbă. Și aducându-le preoteasa, zeamă în gură dându-i, gura i se mai muie. Începu a mai zice ceva. Eu trimiși preo-teasa la oberșteru după zupă. Oberșteru cu alții la prânz fiind zice : „Au murit ?” „Ba vorbește cu popa meu.” „Spune drept.” „Vorbește.” Toți : „Nu-i adevărat”. Și de atâtea ori spuindu-le, zupă dându-i și ei alergară să-l vadă. După zece ani, ne informează popa Nicolae, căpitanul de tiraliori ajungând maior muri în răzbelul cu franțuzul. Dar înainte de acel ceas era cât pe aci ca să-i scurteze zilele, după ce-l înviase din morți chiar povestașul nostru. Căpitanul Șmidt îi făcu o vizită, ceru să vadă niște pistoale. După ce le cercetă, le înapoie gazdei și dădu să iasă pe ușă. Popa Nicolae vru să sloboadă arcul unuia dintre pistoale și acesta se descărcă. Plumbul trecu pe lângă piciorul căpitanului. „Dar acu ce fu ?”, se miră acesta. „Mâna slabă”, răspunse hâtrul nostru de povestaș. Împăratul află de minunile arțtului Nicolae. Îl chemă să-l vadă și să-i dea o colaină. Aflând de aceasta, feldmareșalul Laudon îi scrisse împăratului că el nu poate bate răzbel cu turcu fără popa Stoica și până după gătarea

acestui să-l păsuiască. Așa rămase popa fără colaină împărătească.

Cât alergă ba la Mehadia, ba la Borloveni, Cornereva sau Globurău sculând morții din groapă, la Bozovici, fiul său Alexe trăgea să moară, vegheat de mama sa, Natalița. „Mamă, eu mor, îi zisese Alexe, dar să nu-i spuni lui taica, ci zi-i că m-am ascuns sub fânul cailor”. Și așa din jalea și inocența unui copil se născu primul gând al Mioriței !

Nicola Turciia

Iată, cum spuneam, cețurile istoriei sunt deslușite prin voie și după placul oamenilor. De aproape un veac se susține, firește de partea interesată, că unirea cu Roma s-a făcut prin bunăvoința și libera alegere, ca singura cale a românilor din Transilvania de a scăpa de chingile stăpânirii ungurești. Despărțită în două, după Marea schismă, biserica a creat în timp două lumi: cea occidentală, în care Vaticanul prin slujitorii săi aducea la ascultare pe eretici, cu spada și rugul, în numele Sfintei cruci și cea răsăriteană, trăind în buna voie a poporenilor, după pravili îngăduitoare și cu milostenie. Care milostenie și îngăduință, mai mult îngăduință păgubitoare în rosturile civilizației ni se transmise până în zilele de acu.

Să vedem însă cum un netrebnic de călugăr, un urs din Serbia învinse cu nestrămutată credință pe strălucitorul episcop al uniților, Inochentie Clain. Întâmplarea ne este transmisă de cronicar prin gura altor povestitori. „În Carloveț (localitate în Serbia, pe atunci sediul mitropoliei de care țineau și ortodocșii din Banat) șezând eu înaintea sălii, afară, veni un călugăr urât, în cap și în picioare, bătrân, cu curea încins, viind de la Ierusalim, vrea să vază pe arhiepiscop. Eu intrând, spuind, zisă să vină. Se așezară, vorbind între ei. Apoi, ne strigă pre toți înlăontru, să aducem bosoioc, apă, tămâie, lumină, să sfințim apa în sobă (în cameră, pentru cei cărora le scapă înțelesul acestui cuvânt). Arhimandritu cu epitrahilu, noi ceteam, cântam. Iară acea ruptură de pusilinic (pustnic) luând crucea în mână, încrucind apa, au cântat de trei ori „Mântuiește doamne”. Și stropind sala și mitropolitu, sărutând crucea și, stropindu-l, dreapta pustnicului au sărutat-o. Noi ne mirarăm și sărutând (crucea) și noi mâna i-am sărutat-o. El, cu slobozenia mitropolitului, cu peceți nu numai prin Carloveț și Novi Sad, ce și la Timișoara, în

Banat, au venit și de la Lugoj, cu petrecători (cu călăuze) pe la Dobra, în Ardeal, au trecut.”

Dând glas altui povestitor, cronicarul își amintește cu dibăcie urâtania de călugăr, eroul povestirii sale, cum s-ar zice : „Tatăl meu (al lui Stoica de Hațeg) dascăl în Hațeg fiind, spunea : cu o rasă cârpită, în opinci, fără de obiele, căciulă călugărească pleoștită, cărunt, slăbit, fără dinți în gură, vorbind ceva rumânește, c-au fost vrun an în Țara Rumânească. Acu de la Hinedoara, în Țara Hațegului intrând, oameni la el să adune. Mai vârtos văzând că nu mănâncă, nu bea, decât după amiazi, la chindie, scoțând din sân săculețu cu linte și (o) olcuță mică, în care nouă grăunță de linte cu apă fierbea, zeama o sorbea, boabele câte unu rumegând le înghițea, îi ziseră sfântu Nichita sau Nicodim”. Poate că Nicolae Stoica de Hațeg o fi scris cu evlavie despre rumegatul călugărului, dară mie, iertat să fiu, îmi gâlgâie în spatele cuvintelor un hohot de râs. Păi cum altfel aș face înaintea acestei scene pe care ar fi invidiat-o și Rabelais ! Cele nouă boabe de linte pe care călugărul le fierbea, bea zeama și le rumega, alcătuiesc o scenă zguduitoare. Greu de înțeles de ce cronicarul scrie cuvântul a rumega, verb afurisit folosit doar în cazul marvelor, și nu folosește a mesteca, mai adecvat deprinderilor omului ? Căci, așa cum se poate lesne constata, prota Nicolae mănuieste o frumoasă și bogată limbă rumânească. Ba chiar și nemțește și sârbește se învrednicise a învăța. Să-i dăm glas în continuare : „Sunând în tot Ardealu că-i sfântu în Ardeal, mii de oameni și copiii îl petrecea (însoțea) flămânzi cu el umbla și ce zicea asculta, să țină minte, legea pravoslavnică, dar nu a papii, să-și țină. La el și domni a-l vedea, venea. Care auzind episcopu uniților, cine-i și ce vorbește, îl află în mijlocu mulțimii, învățând. Și episcopu i-au zis : „Tu, ursule din munți, ce ai căutat aicea, vei afla, eu te voi învăța. Ce turburi creștinii, turma mea ?” Călugăru au zis : „Macar zici mie ursu, eu nu sunt, dar tu ești rău lup, supt piele de oaie și mânzi oile”. Și zicându-i vlădica că-i câine spurcat, începură oamenii a sudui pe vlădica de suflet, de lege. „Îndărăt de aici, că aci cu pietre te ucidem și te mănâncă câinii ! Să ști că

nu ne scapi !” Episcopu, suindu-să în hinteu cu șase cai, acas în Fogorași au fugit, cu expres la guberneum (guvernator) au înștiințat ce s-a întâmplat, în ce chip pre călugăr din Ardeal să-l scoată”.

Lăsându-l de izbeliște pe călugăr, în plină povestire, cronicarul aduce vorba despre pățaniile tatălui său care, împreună cu 18 feciori cărturari au trecut la episcopul Țării Românești, Grigore din Râmnic, spre a-i face popi neuniți. După hirotonisire, proaspeții părinței se întorc peste muntele Valca, la Hațeg. Vameșii imperiului habsburgic le confiscă synghiliile și-i bagă la zdup. Tatăl cronicarului scapă întrucât își cususe synghilia la umărul cămășii. „Însă aducându-i prunci, noaptea la cocoși (la cântatul cocoșilor) de patru luni nebotezați, îi boteza, noaptea spovedea, cumineca. Uniții, măcar neam (adică de același neam) îl pândea și arăta, îl închidea. Alții sărea, îl scotea, patru ani rău au pățit.”

După digresiunea făcută, povestitorul se reîntoarce la călugăr. „Ce s-au făcut cu sfântu din Ardeal dus, nici tat-meu de la Lipova încolo, n-au mai știut, nici episcopu meu, Vichentie Popovici nu mi-au spus, decât zisă : „l-au dus la vale...” Am întrebat pe bătrâna căpităniță a răposatului Piștevici și-mi zisă cum e „Dintr-un sat cu mine au fost Nicola Turciia, ce au fost ca sfânt de viu”. În Verona întorcându-să militarii horvați din Italia, ce fuseseră pentru Baeri (adică participaseră la război) îndărăt cătră case, aici întâlnind hinteu mare, cu husari petrecători, pre militari au strigat :

- Voinicilor de unde sunteți ?
- Horvați, venim din Italia, mergem acasă.
- Din ce sat vis ?

Între acestea cunosc el pre fenricu (stegar, grad militar) și strigă :

- Vuce, fiule, vino !

Acesta caută, vede așa ruptură bărboasă, bătrână, uscată, îi zisă :

- Cunoști-mă ?
- Ba nu.

Într-aceasta, ajunsă aci și căpitanu. El zisă : Micasinovici, cunoști-mă ?

– Ba, nu știu.

Bietu monah, în glas tare, plângând au strigat :

– Eu mis Nicola Turciia.

La aceasta ofițerii strigară :

– Stați voinici. Încoaci. Armele jos !

Ei lepădând săbiile, pălăriile, feciorii chivărilor, el coborându-să jos, ce sărutări, ce lacrimi cu tânguirii, pre ei sărutându-i, ei pre el și țealele și picioarele lui.

A Lor Mărire, mult-milostivul și bunul Împărat își iese din fire

Împăratul iluminist Iosif al II-lea se hotărăște să-și cunoască supușii. Așa se face că însoțit de baronul general Iosif Jivcovi, inspector al graniței militare și de Friedrich Moritz Nostiț, aghiotantul său, cu o numeroasă gardă, peste munții Stăncilovei, în Almăj, la Bozovici, adăsta, găsindu-și odihna peste noapte în cazarma Maria Theresia. Toți rumânii almăjeni, din cele 13 sate fuseseră aduși să-l întâmpine pe mult-milostivul și bunul Împărat. Cnezii satelor, în frunte cu obercneazul Almăjului Dobromir Hârcilă, ba încă și tată-su Iancu Hârcilă, ober-cneazul Mehadie, aflaseră că vizita împărătească avea un scop precis : să-i facă militari, adică să-i încadreze în regimentul de graniță și erau hotărâți să nu cedeze.

Măine-zi dimineața, mult-milostivul și bunul Împărat a ieșit cu suita, lui închinându-se verwalterul, obercnezii și norodul. Împăratul întrebă mulțimea adunată dacă vrea să fie militarii împărăției. Răspunsul : „Nu vom”, adică nu voim. Bunul și milostivul împărat insistă : „De veți fi militarii mei, nici unde la oaste nu vă vom trimite, ce numai aicea, la graniță, să-mi păziți, alta nu. În scris, vă dau”. (Se vede că și pe cea vreme, chiar și împărații minciuneau. Căci, deși le-a promis că nu-i va trimite la oaste, i-a trimis în toate războaiele care au bătuit continentul, obligându-i să-și verse sângele și să-și lase oasele în pământ străin, pentru o cauză care nu era a lor !)

„Nicidecum nu voim, nu”, au răspuns almăjenii. Și Iosif al II-lea a plusat : „De veți fi numiți ai mei militari credincioși, eu vouă contribuția v-o iert a nu plăti și cu carte întăresc”.

Nici două porții (contribuții) să le ceară, ei tot nu primesc, au răspuns încăpățânații almăjeni. Și atunci, calmul împărătesc a

cedat, Iosif al II-lea a izbit cu cizma în pământ, blestemând : „mort-saperment”.

Cu pioasă supușenie, cum îi stă bine oricărui rumân, față de unsoarea lui Dumnezeu și stăpân al tuturor sufletelor din imperiul chezaro-crăiesc, Nicolae Stoica îi muștră cu peana pe almăjeni : „Vedeți, monarhul ce milă, ce răbdare avu, văzând că-s obercnejii și norodul cu prostimea negriți”.

*
* *

Iosif al II-lea, fiul prea iubit al Mariei Theresia, își continuă voiajul prin Petnic, spre Mehadia. L-o fi hurducat caleașca imperială, dacă nu l-a străbătut călare, căci drumul acesta, începând de la Lăpușnicel, Globu Rău, taie cleanțuri aspre, gata să se prăvălească asupra drumețului, în dreapta deschizându-se gura neagră a prăpastiei. La intrarea în Mehadia, împăratul este vesel că a scăpat de sălbăticia drumului și bucuros că-l întâmpină militarii în formație de onor. Primește salutul Oberstleutnantului baron Papilla, secondat de patru ofițeri superiori și subofițeri. Însoțit de Papilla, de generalii Jivcovici și Nostiz trece printre rândurile de cătane amuzându-se, râzând, chicotind la vederea înfricoșării ce le cuprinsese pe bietecele cătane care nu îndrăzneau să-l privească în față pe măritul împărat, ci căutau în lături. Prea bine dispus, Iosif al II-lea îi întrebă pe soldați dacă au vreo rugămintă, să ceară și vor căpăta. Învățați de ofițerii lor că nu-i frumos să-l lase pe împărat să plece fără a-și arăta marea sa bunătate, cătanele cerură să le cinstească cupla sabiei (adică cureaua). Sună cam a bătaie de joc cererea aceasta văzută acum după atâta amar de vreme. După mintea mea, ar veni ca și cum un răcrut ar cere astăzi părinților săi să trimită bani că și-a pierdut cătarea armei. Dar, poate că pe vremea de atunci ăsta era obiceiul. Împăratul le cinstea cupla cu 1 florinț și 20 de creițari. Văzând cât de darnic se arată măritul Crai, oamenii aflați pe margini, în dosul militarilor, cnezii Curea Pepa al Domașnii, Velcu Cocorăscu al Văii Bolvașniței săriră și

ei cu ruga, că au pământ puțin și prost, că porția (impozitele) este prea mare. Se înnegură puțin la chip împăratul, dar n-avu încotro, nu se cuvenea să strice impresia pe care o făcuse și nici buna sa dispoziție. Le promise că va trimite ingineri cadastrali să le măsoare pământurile și de-acum înainte vor plăti dări pe cât pământ au. „Spune-le, se ocoși Măria Sa, că nici un finic mai mult nu vor plăti. Mai au și altceva să ceară?” întrebă cu jumătate de gură.

„Să trăiască împăratul” strigară.

Mulțumit, Iosif al II-lea scoase din buzunar o pungă dolofană și o întinse baronului Papilla, dând poruncă generalului Nostiz să numere o sută de galbeni. Îi luă și-i întinse norodului. „Spuneți feciorilor că o sută de galbeni trincgheld (adică bacșiș) le cinstesc. Să bea, să joace”.

Înainte de a păși în caleașcă, Iosif al II-lea se întoarse spre însoțitorii săi : „Întrebați-i au nu să roagă pentru neamurile și frații lor, cei fugiți și din graniță în sus, bauri duși, să-i iert, îndărăt să vină ?”

Întrebarea era cam de genul celei puse de Marius Chicoș Rostogan : „nu-i așa că pământu-i rotund ?” I-au răspuns, bineînțeles că se roagă. Împăratul zise : „Oberst Papilla, vorbește cu inspectorii de graniță să-i primească acasă și scrieți administrației să-i sloboadă.”

Împăratul își continuă drumul spre hotarul cu Orșova. La poarta graniței cu imperiul turcesc Iosif al II-lea văzu o liotă de turci comercianți și-i agrăi dacă-s toate în pace. Omir aga răspunse preamăritului stăpân că mulțumește lui Alah fiindcă ajunse să vadă pe marele crai. Se întoarsă împăratul la Mehadia, cinară. Se ținu un fel de petrec, cu vin bun, cu mâncăruri alese și cu o țără de cimpoieri. Fu atât de veselos împăratul încât se prinse în joc cu ceilalți, până năduși.

Dimineața, după ce Iosif al II-lea își servi micul dejun se pregăti de drum. Carozzele erau deja trase înaintea porții. Apărură patru țărani din Almăj, cu capetele frumos rase, după moda turcească și i se închinară.

– De unde sunt ? întrebă împăratul care acum știa sat cu sat întreg Banatul.

– De la Șopot, i se răspunse.

Tot hoții ăia, gândi împăratul.

– Ia întreabă-i, s-au hotărât să-mi fie militari ?

– Ba nu, ci avem a ne ruga.

– Ce ?

– Un om la băutură, la căzanul de făcut răchie, fiind cu sapă în mână, lovind pre un altul îl omorî. Omul e aicea închis. Ne rugăm să fie iertat.

– Întreabă-i din nou, vor să fie militari ?

– Ba nu !

Împăratul se apropie de noua sa gardă, le mângâie obrajii, mustățile, perciunii și pletele, apoi întorcându-se spre almăjeni, îndreptă degetul spre capetele lor rase și se stropși :

– Urât, urât !

Cei patru se milogiră :

– Ne rugăm, ne rugăm.

– Fi-veți militari ? se încăpățână Iosif al II-lea.

– Nu, răspunseră cu aceeași măsură almăjenii.

Luându-și cravașa, exasperat, Iosif al II-lea arătă cu ea în sus și se urcă în caleașcă. Porni. Ajungând la Rusca, alaiul imperial fu întâmpinat de către un ofițer de raitări. Le spuse că toate satele sunt goale, că oamenii auzind de venirea Măririi Lor, în păduri au fugit. „Mort saperment”, sudui Iosif al II-lea. Feldmareșalul Moritz Lacy, văzându-l supărat i se adresă cu tot respectul convenit : „Majestate împărate, acest neam necredincios trebuie preste hotar afară scos sau tot a-l tăia și în locul lui pe aicia creștini credincioși, staeri tiroli(ezi), craineri, bine lucrători, cu munții dedați, a aduce”. Împăratul cătrănit fu de acord.

Pentru câteva momente, soarta muntenilor din Banat atârână de un fir de păr. Norocul se arătă prin glasul oberlaintnantului Slegel bau-directorul lui Papilla, deci un director economic sau mai exact constructor, care îndrăzni să-l contrazică pe feldmareșalul Lacy : „Excelența voastră, cuvânt îngeresc

arătarăți și-i sfânt adevăr că staerii, tiroliei, crainenii în munți lucră, unde-s dedați, iară aducându-i aicea, case a le face, vase, vite, cară și altele a le da. Și fiind ei dedați bine a mânca, în pene moi a dormi, pentru ei trebuie în vârful munților case bune a zidi, paturi, saci cu paie, tot falu (felul) de vase de bucatărie a le da; fiindcă ei de-acasă pre opt sau 9 zile pâine, unt, ouă, făină și carne la cordon își vor duce, forșpan (cai de cărat – trebuie) a le da. A căror pâine, carne vara să păscăvește (alterează) și să mucezăște. Iară acești bieți rumâni proști, în doi ani am văzut ce iau la comandă, vara sau iarna într-un chip, făină de cucuruz sărată, într-un foale (burduf) de oaie legată, la patru feciori o căldărușă, o săcure, în loc de unt, ouă, carne, brânză (duc) iar pe post păsulă și sare. Ce le rămâne, tot bune, iar acasă duc. Iară de dormit, în loc de căpeneag au cusmă de lână și iarna la foc, afară, dorm. Pe post au lingură, măcar la patru inși una le ajunge. În ploaie, în neauă mănâncă, dorm. Din care, pre încet, ca și tiroliei se pot face”.

Ce dovadă de bună cunoaștere a românilor, ce lecție de economie și de pedagogie i-a administrat Slegel contelui Lacy ! Care auzind-o, cu ochii neclintiți la el a stâlpit (a încremenit), zice Nicolae Stoica.

Iosif al II-lea, care era o minte luminată a înțeles dreptatea bauidirectorului. „Cum te cheamă ?” l-a întrebat. „Oberlaintnant Schlegel, inginer, bauofizir”. „Bravo, Schlegel”.

La Caransebeș, reîntâlnindu-l pe Schlegel pre uliță, împăratul i-a dăruit o tabacheră de aur și 12 galbeni.

În schimb, contele Lacy l-a ținut pe Schlegel cinci ani căpitan, fără să-l ridice în grad.

Care nărav ajuns-a până în zilele noastre...

Respectul față de părinte e sfânt

La Globurău, în postul Crăciunului, căpitanul Vuc Pișcevici avu poftă de un ospăț. Fură poftiți ofițeri din graniță, cunoscuți și prieteni ai căpitanului, bărbați și femei, în total vreo cincisprezece persoane. Era miezul zilei, lumea vobea, glumea, mai închina pentru sănătatea căpitanului. Îi întrecea pe toți, cu buna lui dispoziție și cu glumele, oberlaintantul Alexe, feciorul cel mare al căpitanului, compani-comandant la Petnic. Afară nămeți cât casa, albi ca țucărul și ger să înghețe și pietrele. Înlăuntru cald ca la bănilde de la Herculane. După pofta și porunca căpitanului, lumea se strânsese la ceasurile doisprezece. De atunci trecuse ceva vreme, se făcuse de unu și mustățile căpitanului erau tot mai zburlite iar privirea înfricoșătoare căuta stălpit către ușă. Iacă de la o vreme se auziră pași și Alexe spuse : „Sosi și brat Iosa”. Atâta-i trebui căpitanului Vuc, care se ridică și pași în soba de alături. Laitnantul Iosa, frumos îmbrăcat, se îmbrățișă cu maica, cu frații Alexe și Toma. Bătând în ușă intră la căpitanul Vuc. Cei adunați în soba mare auziră o bubuitură, apoi strigăte și vaiete. Maica cu cei doi feciori alergară să vadă ce se întâmplă și abia îl scoaseră pe frumosul laitnant din mâinile bătrânului căpitan. Acesta avea părul de pe cap tot smuls, mundirul rupt, obrații roșii iar dintr-o ureche picura sânge. În fața lui, Vuc Pișcevici învârtea o funie groasă cât mâna. „Aici șazi, în sobă, că te pușe !, strigă aprigul căpitan, piaptănă-te, apoi vino de sărută mâinile !” Apoi, scrie povestelnicul nostru, sentința ne-o citi că el postul Nașterii lui Hristos a călcat și pre toți cu prânzul aci i-au întârziat din pricina unui mucos lipsit de respect față de părintele său. Minune i se pare părințelului Nicolae că feciorul de 29 de ani s-a dat de bună voie în mâinile căpitanului de 74 de ani ca acesta să-l trântescă și să-l scuture cu ștreangul. Și plângea laitnantul campani-

comandant de se scutura cămașa pe el, în timp ce se pieptăna la porunca neînduplecatului său părinte. Abia l-am mângâiat de au mâncat, zice popa Stoica, apoi am cântat și după cină am jucat.

„La guerre comme à la guerre”

Bătaia începu în dechembrie 1787. Vara puține bucate se făcură, zice povestelnicul nostru. La Mehadia era magazină mare, fuseseră aduse făină, arme, caschete noi, corturi, flașe de pleh, adică de tablă, mondure. La oberșteru Hiebel veni un turc de la Orșova trimis de pașa și-i zise că niște turci răi pe Dunăre au văzut și-l sfătui să trimită mai multe străji. Apoi, când ieșiră pe uliță preumblându-se în sus, turcu se uită după husari iar după pedestrime, nu. Era bagseama venit anume ca să vadă și să țină minte. La Orșova, un anume Balog, laitnant, având poruncă în fiecare zi cu rumânii dar mai cu seamă cu turcii la cafea ședeă, bea, mințea, una, alta îi întreba și scria tot ce auzea. Cum s-ar zice, fiecare adversar căuta să strângă informații despre celălalt. La întâi februarie ieși procla-mația de răzbel, toată oastea pe picior de armășie se puse, cu simbrii și pâine. Însuși generarul Papilla îl chemă pe popa Nicolae Stoica. Veni și generalul Sforța Palavițiu, om înalt, frumos, îmbrăcat ungurește. Papilla își organizează dispozitivul de luptă, cum ar zice comandantii de astăzi. Trimise companiile la Topleț, Tufari, Jupanec, celor de la Ogradena le porunci să se apropie de Orșova Veche. Dete oberlaitnantului Adam Cheler krigs-patenta, aceasta ar veni cam ca o declarație de război, pe care s-o citească înaintea cetății Orșova Nouă, pre numele ei mai cunoscută drept Adah-Kaleh. Apoi Palavițiu încălecă, porni și artileria. Ajunse la Orșova, companiile se răsfiră pe toate ulițele, generalii merseră pușcă la cafenele unde după năravul lor turcii înarmați erau adunați. La comanda „ruf” tamburii începură a bate tobele, turcii năvăliră afară din cafenele, însă șarșii (tiraliorii) îi opriră pe loc obligându-i să asculte krigs-patenta. Papilla porunci să se citească dară turcii nu prea înțeleseră limba nemțescă și cerură să li se spună în limba rumânilor din Țara

Rumânească care-i pricina. „Cu aceasta vi se înștiințează că rumânii, turcii, sârbii, care voiți pace a avea, să vă predați și acasă să stați. Iară de nu, îndată toate armele jos să lăsați și luați-vă familiile, averile, afară plecați”. Dintre turci, Chiosa Mustafa aga răspunse că nu-i frumos ca curvele, fără de veste să-i lovească, iar frate-su Ibrahim strigă că el nu dă armele, pistoalele și iataganul, că sunt ale lui. Până la urmă se învoiră și predară armele prietenului lor laitnantului Balog, cel care stătuse cu ei la cafană și știricise. Urmă așezarea trupelor împărătești în Râșava, cum i se mai spunea Orșovei vechi. Ceea ce s-a întâmplat mai apoi nu fu pe placul sfinției sale popa Nicolae, căci zice el tot postul Păresimilor fără de legume, păsui, mazăre, ceapă ai (usturoi) îl trecură, numai napi răi mâncară, dară greumântul acesta avu și o urmare bună, toate cătanele erau sănătoase. Când veniră boii mari, grași, soldații doriți de carne se repeziră ca lupii, mâncară fără măsură, unii până și seu topit mâncară. Ceea ce a urmat, popa Nicolae spune cu multă fereală. El zice că se umplură spitalele din Bozovici și din Globurău. Un povestitor mai spurcat la gură ar fi amintit ceva de oarecare pântecăraie sau cu un termen mai gros cufureală, să iertați. Înainte ca oștile să dea piept, așa cum vă spusei, și unii și alții cercară să afle puterea armată a potrivnicului, planurile de atac. Papilla trimise, la sfatul atoateștiuitorului nostru popă pe un oarecare Trăncănel, negustoraș rumân, sârb, turc și grec, după cum îi dictau interesele, să afle câtă turcime vine să atace oastea împărătească. Trăncănel, în ciuda numelui său, se întoarse și le spuse scurt că Avdi Pașa cu vreo șaizeci de mii vine asupra lor. La aflarea acestei vești, graf Wartesleben zise că Papilla fabule scornește și că iepurele pre leu nu înspăimântă. Dară leul se dovedi mai prost decât iepurele. Măcelul fu crunt. Armia otomană căsăpi în toată regula husari, tiraliori, canonieri. Gheneralul, văzând prăpădul, striga companiilor: „Retirirt! Oamenilor, muierilor, fugiți!”. Turcii văzându-i că se mișcă tare din loc ca vulturii se sloboziră. Căzură capetele căpitanilor Belovici și Novacovici, al laitnantului Momirovici, ober-laitnantului Sabo, ale unor strajameșteri. Și pe preoteasa popii

Ioan Popovici din Jupalnic au prins-o turcii de vie iar în gura Ogașului Ijnic, unde-i casa lui Iordache, aci și pe vale în sus multe trupuri fără-de capete mâncare viermilor sau fiarelor au rămas. Atâta de turbați erau osmanlâii, că povestelnicul nostru nu-și explică vitejia turcească decât că s-ar fi îmbătat mâncând bobite de afilon, de opium, acestea i-au sumuțat (adică i-au îndârjit pe otomani) și bună dobândă au avut, zice atoateștiutorul cronicar Stoica. Care, împreună cu însoțitorii săi cobora, mergea întins către Brătina și Saracova. Din Vârful Cheii scăpă jos, în câmpul larg. Ca un om cu scaun la cap, părințelul nostru se așeză să îmbuce ceva. Uitai să amintesc că în vreme ce fugea împreună cu oastea împărătească, un canon se răsturnase într-o surpătură. Artileriștii lăsară totul și o rupseră la fugă, rămânând bieții cociași jidovi îngroziți. Noroc cu popa Stoica. Acesta le strigă să taie hamurile, să încalece și să-l urmeze. Acuma, așezat la fruștiuc, ori va fi fost vremea prânzului, popa îi pofti și pe jidovii cociași flămânzi la niște pită, brânză și șonc. Baș cum îi place bănățeanului! Se ivi și o primă înfruntare între feldmareșalul Wartesleben și generalul Papilla. Cel dintâi întrebă pe Papilla cam câți turci crede că vor fi fost? Acesta răspunse: „Vreo zece mii de călăreți, și peste douăzeci de mii de pedestrași. „Ha, ha, râdea Wartesleben, de toți nici patru mii au fost, că eu îi știu”. Apoi îl învinui pe Papilla că pierduse magazină, proviant, 13 canoane și muniționul, că ce va zice împăratul când va auzi? Fu rândul lui Papilla să se mânie: „Împăratul știe că eu în bătaia cu Praizu, la Șvainiți, 25 de canoane, cu multe muniții, carâte, am luat și le-am adus. Din care astăzi, cu sânge, ca și atunci, 13 am pierdut și 12 încă mai am bune”. Bun contabil Papilla! Bagseama așa mergea în armata chezărească. Prada câștigată anul acesta o poți pierde sau înjumătăți anul viitor.

Generalii se duseră la Mehadia. La o vreme dete fuga și popa Nicolae cu ordonanța sa. Îl găsi pe Papilla la cină. „Bine că ai venit, zice acesta, să mergi în căruță cu mine la Bozovici”. El spuse că nu poate merge fără îngăduința oberșterului. „Tot vii la mine, îi crici Papilla, că ești al meu și așa”. Cu spiritu-i

întreprinzător cunoscut, popa Nicolae căută și cumpără șase butelii rozolii, vin, răchie, brânză, slănină, zămiști și pite. Se culcă un ceas, apoi se sculă în raza soarelui și-l îmboldi pe oberșteru Hiebel cu o zămișcă. „Ce-i, de unde-i?” căscă ochii colonelul Hiebel, nevenindu-i să creadă. Părintele îi mai puse în mână o butelcă, apoi lui graf Nujan și altor ofițeri și strajameșteri le dădu pâine, brânză, slănină. Toți întrebau de unde-i răchia, vinul, cine le-a adus. Popa Stoica le răspunse că fusese și cinase cu generalul Papilla. Dară cum, s-au mirat, că seara se culcase lângă ei. Da, e adevărat a recunoscut popa Stoica, dar n-a putut dormi de foame. După mâncare și băutură, altfel se arată viața omului, fie el și cătană în război. Așa că popa Stoica simți că e momentul să-și înveselească superiorii, le arată pistoalele cu treizeci de patroane și le spuse că atâția turci va omorâ câte patroane are, apoi o va rupe la fugă. Mai mult, se ocoși părințelul, el va lovi fruntea oastei turcești, iar ei să bată coada. Ce urmă nu prea fu după lauda popii. Cătanele slăvitului împărat, din pădurile Slatinei, Caransebeșului, Bistrei, coborau socotind că fuga-i rușinoasă, dar sănătoasă. Se întâmplă însă să bulucească tocmai peste haupt-cvartirul feldmareșalului Wartesleben care căprari cu bâte a rânduit și pe toți din lagărul mare îi alunga, trimițându-i cale de două zile, nemâncăți, la Bozovici. Când să dea piept cu hoarda otomană și să-și arate vitejia, veni poruncă ca feld-caplanul Stoica, oberșterul Hiebel la generalul Papilla, la Bozovici, să se prezinte. Aflând porunca, feld-caplanul scoase un oftat de ușurare. „Ziși : scăparăm”, scrie cu încântare. În drum spre Bozovici, popa Stoica se oprește la Mehadia, de unde oberșterul Hiebel își orânduie ștabul, canțelaria și bagajul la Sebeș. Povestașul nostru își întâmpină ordonanța Vela din Corni care avea obrazul, urechea stângă și grumazul pușcate. Îi dădu de mâncare și-l duse la spital, la Globurău, iar de aici popa porni spre Corni. Cum preoteasa și popa Stoica al bătrân erau pe cale să fugă sus în păduri, Nicolae porunci ca atâta vreme cât oastea împărătească stă înaintea Mehadiiei să stea și ei pe loc, în Corni. De Sfânta Maria cornenii însă, ca și cum ar fi dat strechea în ei, alergară să se ascundă tocmai în vârful

muntelui Cerni Vâr. Preoteasa îi urmă. Aici fură vreunii care îi ziseră că ce a căutat ea, vânăta, adică cu sucnă și bluză vânăta, între ei albi, purtând cămăși și izmene albe, ca să-i vadă turcii și să-i taie. Preoteasa se simți și porni pe ploaie, cu băiatul Alexe, numai de cinci ani, pe picioare să coboare. Ajungând acasă o găsi plină de cătane nemțești, canonieri, care în soba mare nimic nu au stricat, așa cum a lăsat a găsit : paturi, icoane, cărți. Ei, văzând-o udă, au spart toblile ferestrelor și au făcut un foc bun. Preoteasa a scos o slănină întreagă, un pietroi de sare și le-a dat drept mulțămire. Apoi a coborât în pivniță și a tras cu trăgula niște răchie și vin din cele zece acoave pe care popa le cumpărase de la Agăsin ibraitărul din Jupanec, cu zece florini acovu și i-a cinstit. În ast timp, părințelul ajungând în Bozovici, căpătă poruncă la Bănia, după generalul Papilla să plece. Îl ajunse pe munte, la Tâlva cu rugi, unde au petrecut și noaptea. Dimineața, devreme, pornind Papilla îi reproșă că de ce nu venise odată cu ei, că Maovăț îl așteptase să-l ia cu el în Gaură, adică în peștera de la malul Dunării. Tare de urechi, învățat să facă pe niznaiul când ceva nu-i venea la soco-teală, popa Nicolae se prefăcu că glumește cu căpitanul Hibner, cu baronul Enseler și cu ceilalți ofițeri. Papilla mergea înainte, după avant-gardă, pe cap cu o șlafmiță (scufiță de noapte) albă deasupra cu pălăria și tăcea. Pe la amiază zăriră Dunărea. Începură să coboare, generalul descălecă, ducându-și calul de frâu. I se alătură căpitanul Hibner și baronul Enseler. Pe neșteptate, un țug de turci călări începu a pușcălui. Răspunse avant-garda. Papilla încălecă și ordonă : „feuer și înainte”. Cei trei, nu luară seama și depășiră avant-garda. Ieșindu-le înainte turcii, o rupseră la galop scăpând în tufișuri. Turcii îi urmară pușcăluind, dar și avant-garda dădu în ei. Generalul își pierdu pălăria prin creangăt, rămânând doar cu șlaf-mița.

Strajameșterul Ioan Feldvari, curier împărătesc veni cu poruncă către oberșterul Hiebel la împăratul să meargă, dar neputând acesta trimise pe maiorul Rachicevici. A Lor maiestat l-a întreat : „Bătutu-s-au rumânii cu turcii ?” Rachicevici răspunse că s-au bătut, însă fiind oastea împărătească în

retragere, o mulțime de călăreți turci în marș i-a lovit, apoi cu săbiile goale începură a tăia. Pierzând sub el calul, maiorul fusese nevoit să alerge pedestru. Turcii îi înconjuraseră și începură să-i taie ca pe berbeci. Văzând primejdia unii din oastea împărătească au lăpădat armele, ba chiar și papucii și caschetele și au rupt-o la fugă. Împăratul fu mulțumit. „Acuma cred”, spuse A Lor maiestat, și porunci ca să li se dea și ranițele celor ce le-au pierdut pe câmpul de bătaie. Bagseamă mare milă și înțelegere a avut împăratul-crai pentru cătanele lui ! Uitai să spun că în iureșul bătăii, oberstlaintantul graf Rujan primi poruncă de la Wartesleben cu un batalion de rumâni și nemți să coboare prin pădure în Valea Iardășiții și pe turci să-i lovească. Deodată cu ei trebuia să lovească și oberlaintantul Retegi cu șaizeci de feciori. Intrând în gura Ierdășiții, aceștia nu găsiră decât corturi goale, puști, pistoale, filigene. Pe toate le luară. Caii nu i-au putut lua fiindcă erau împiedecați. Mărtin și Gheorghe Călțun din Cornea au aflat niște desagi din piele, bine căptușiți și legați la gură.

I-au aburcat în spinare, gâfâind sub greutatea lor în timp ce suiau dealul, cu speranța că sunt plini de galbeni. Când au ajuns sus, i-au dezlegat și mare le-a fost obida căci în loc de taleri potcoave turcești au aflat. Vestea a făcut înconjurul împă-răției. După ce generalul Papilla către Bozovici se întoarse și predându-se oberșterului, spuse că se duce acasă la Biserica Albă, fu proprit din porunca feldmareșalului Wartesleben. Ci venind împăratul Iosif al II-lea în lagăr, Papilla ceru audiență și-i mărturisi milostivului crai că el proces vrea să facă, să-și curețe obrazul mânjit de ocară lui graf Wartesleben. Dar A Lor mărire îl sfătui proces lung să nu sloboadă, ci anii bătrânețelor în liniște cu trei mii de florinți în Timișoara să-i petreacă. Papilla se închină în fața mult-milostivului împărat și-i ascultă sfatul mulțumind. La o vreme după aceasta și după ce primise înștiințarea din partea lui graf Wartesleben că pe turci total i-a spart, iată că împăratul citi scrisoare prin care graful îl încunoștința de viceversa. Adică cea mare și nespusă putere a varvarilor și tiranilor îl aduse în grea primejdie și-i musai îndărăt

a retririi și a sta. Și citind aceasta, împăratul în auzul feldmareșalului Lacy și al altor ofițeri, spuse zâmbind : „Au zis Papilla, micul rumân, cuminte și bun soldat au fost, lui nu i s-a crezut. Acuma facem alt plan, cu oastea de acolo la Feneș să vină”.

Mult viteazul căpitan Maovăț comanda la Veteranișe-Hele o avea și din Gaură pe Memiș pașa cu șaiche (bărci) pe Dunăre în sus să treacă, îl oprea. După o vreme, cele o mie și trei sute de guri câte se aflau în peșteră flămânzi-seră, nu mai aveau proviant și nici munițion, fântâna din peșteră secă. Ieșind turcii cu Memiș pașa sus în vârful Petrii, păzeau ca cele de lipsă în peșteră să nu poată fi aduse. Noroc cu popa Efta Petrovici din Porecea care împreună cu fiu-su Ioan ce-i paroh în Ogradena, bucate, carne, sare, făină, brânză, păsui și munițion, în câteva noști aduse, slobozindu-se pe mijlocul Dunării. Azi așa, mâine așa, dar turcii aveau puști lungi, șișane, cu care, de pe cleanțuri pușcau. Pașa avea cu sine pe Ciosa Mustafa aga care știa rumânește și bulgărește. Acesta striga : „Căpitane Maovăț, predaise, că Memiș pașa vă sloboade”. Iar oberlaintnantul Stoico Stanoilovici cu alți feciori i-au fost suduind pre Muhamed, muierea și legea. Într-o zi, un artilerist ziua dinlountru ieșind, fuga jos după apă din Dunăre. Turcii dădeau cu puștile după el și artileristul dându-și jos nădragii le arătă șezutul. Tocmai acolo îl lovira. Maovăț scrisse gene-ralului graf Bregenvil despre primejdia în care se află, iar acesta la A Lor maiestat a arătat situația și slobozenie le-au dat pentru capitulație. Maovăț trimise pe oberlaintnantul Stanoilovici cu opt tiraliori la Memiș pașa. Vesel, uitând de suduielile spurcate ale lui Stanoilovici, pașa o maramă mare cusută cu aur în loc de caftan pe capul lui puse. Și oprind trei tiraliori, Chiosa cu Stanoilovici și încă doi comisari turci la Maovăț au venit. Au scris artileria, armele soldaților și capitulația. Rânduindu-se turcii șpalier lung, cu săbiile în mâini afară i-au așteptat. Au trecut nemții urâți, imoși, afumați, nepieptenați, apoi Maovăț. Și pe toți, turcii până la Svinița i-au petrecut, Chiosa Mustafa poftindu-le cale bună. Înălțatul împărat

Iosif maiorului Stain Theresien ordin i-a dat și pe căpitanul Maovăț maior îl făcu.

În 28 august veni poruncă de la Wartesleben ca oberșterul cu ștabul să se întoarcă îndărăt și să se pună sub ascultarea grafului Bregenvil. Plecară noaptea, în frunte avant-garda condusă de Iancu Cociașu din Rudăria. Pe deasupra Băniei, Gârbovățului, la Șopot, prunii erau încărcăți de roadă dulce. Satele erau pustii. Militarii prindeau găini, rațe, găște, luau prune. În Dalboșeț se opriră și mâncară ceva din traistă. Trecând apa Bârzului înserară, ieșind sus, către culme, halt noaptea. Popii Stoica îi dăduseră regiment-tamburu Mitru Nedelcovici și capel-maistrul Huboisti găini și rațe, găște tăiate încă la Șopot, să le care pe cal. Acum noaptea i le luară și la foc le perpeliară fără ca să-l îmbie și pe părințelul nostru. Ba, ca să fie amarul mai mare, îi furară și traista unde avea brânza și slănină și-l lăsară flămând. La miezul nopții plecară către Stăncilova. În frunte mergea povestașul nostru. Fără de veste cineva strigă : „Halt, wer dort ?”. El : „Gut fraint”. Ajunși cu bine în lagăr, fură primiți de feldmareșalul graf Bregenvil și de generalul maior graf Asperman. Fură poftiți să se așeze la margine, deasupra drumului la zece stânjeni. Întreprinzător cum îl știm, popa Stoica spuse că se duce pe jos la Sasca, să-și cumpere bucate. Oberșterul și alți ofițeri îl urmară dar nu se aleseră cu nimic. La câteva zile se mutară să apere Nai Moldova (Boșneagul), unde două zile fără pâine, fără carne, oberșterul și ofițerii postiră. În timp ce părintele se răsfața cu pâine, brânză, slănină, ba chiar și papară bună făcea. Milostiv, nu l-a răbdat inima să se ghiftuiască singur, i-a omenit, cu așa măsură încât pe foale de sătui ce erau, stăteau. La 18 august turcii conduși de Hasan pașa se pregătiră să intre în Mehadia. Pe drum au întâlnit o sută de care cu săteni veniți după poruncă să încarce armata împărătească între timp retiruită către Feneș. Văzându-i pe turci, rumânii au lăsat carele și boii și au rupt-o la fugă. Turcii după ei. Pe Ioșca, casapul, l-au fugărit un ceas, pușcăluind după el dar până la urmă a scăpat nevătămat.

A lor maiestat Iosef şuguieste

Răzbelul austro-turc pustia Banatul. Gheneralul Papilla trimise Befel ca popa Nicolae să se prezinte sub comanda sa. După ce făcu revizia muştrungului, adică o controlă a stării de instrucție a oştirii în Orşova, Tufări, Jupanec și la căpitanul Maovăţ, în Peştera Veterani, o organiză de luptă. În Orşova Veche, scrie povestaşul nostru, aflară două geamii, una o făcură căsăpie, adică măcelărie, alta era pustie. Pe amândouă batalionul De Vins le arseră. În Orşova aflară mănăstire nemţească, cu şindrilă acoperită, cu pivniţă bună, pe care în cincizeci de ani turcii n-au ars-o, dar spune muştrător popa Stoica, soldații noștri pentru lemne de foc, suindu-se pe acoperiș, în două săptămâni tot îl arse, iar pe biserica mănăstirii neputându-se sui rămase acoperișul acesteia nevătămat. Trupa imperială nu fu însă lovită doar de frigurile iernii care o împinseră la blăstămății, ci și de foame. Zice popa că de foame rău să văita, iară de băutura nimica nu aveam. Așa trecând vremea, A Lor maiestat Iosef de la Belgrad la Ruşava (Orşova) viind, la Veteranișe-Hale, adică la Peştera Veterani cu generalii săi se duse cercetă întărituri, şanțe pe care maiorul Estraiher cheltuiuse patru mii de florinți, lucru care-l supără pe maiestat nespun dar se abținu să nu-l vadă trupa lesne de mâniat când era vorba de visteria împărătească și-i zise scurt celui vinovat: „Nu trebuia”. În ăst timp, popa Nicolae văzând multe muieri, negustorese venite să-l vadă pe împărat, le strânse la un loc, puse pruncii înaintea mumânilor lor. Se gândi vărul Nicolae că nu-i strică împăratului să se bucure de o manifestare spontană de simpatie din partea supușilor. Și ca de obicei simțul diplomaticesc al popii nu dădu greș. A Lor maiestat zări muierile și se îndreptă spre ele. Întâmpinat de popa Nicolae, împăratul îl întrebă dacă știe nemțește. Răspunsul părințelului fu pe măsura istețimii sale ca

să gâdile plăcut urechile împărătești : „Spre slujba maiestății voastre”. Auzind așa vorbă dulce, A Lor mărire avu poftă de taifas : „Sunteți de aici, din Orșova turcească ?” întrebă. Dar popa Nicolae nu se lăsă : „Orșova împărătească” îl corectă el pe slăvitul împărat, fiind convins că nu va fi muștrat de această îndrăzneală. Dar nici A Lor mărire nu se lăsă amăgit de tămâierea părințească și zise : „Fie a cui va fi”. Apoi aducându-și aminte că este împărat luminat și peste neamul valahilor, puse mâna pe capul copiilor și întrebă cu înțelepciune : „Asta copil ?” iar mumele răspundeau : „Copil, domnule”, „Asta fată ?” și muma : „Fată, domnule”. Mai vru să știe A Lor mărire dacă mai bine le-a fost muierilor cu turcii sau cu împărat creștin. Dădură răspuns pe dată că mai bine cu împăratul creștin. Nu se mai răbdă popa Nicolae și se hotărî iar să ia vorba împăratului. „Înainte voastră este înalt-sfințitul împăratul nostru Iozef, vedeți-l ! Noi toți pre Dumnezeu să-l rugăm, să-i dea viață și sănătate”. Bunul împărat se bucură de inițiativa popii, râse fericit și dezbumbându-și mindirul își arătă pieptul plin de colăinii. Le făgădui că de acuma bine va fi. „Fiii mei, fiți sănătoși în numele Domnului”, le ură, calul încălecă și cu generalii la prânz se duse. Ajungând A lor mărire la Corni l-a trimis pe oberlaintnant Tașner după preoteasa lui Nicolae. Venind ea cu sficiune, împăratul i-a zis : „Proape, aproape”, a mângâiat-o pe obraz și întorcându-se către generali a făcut cu ochiul : „Frumoasă muier !”. A întrebat-o câți copii are și aflând că are un băiat și o fată a dorit să știe câți ani are băiatul. I s-a răspuns că are cinci . „De va trăi, eu îl voi lua”, a dat asigurări luminatul împărat, fără să precizeze dacă îl va lua la oaste, să i se înălbească oasele pe câmpurile de luptă sau îl va aduce la curte, să se bucure de trai bun. Mai la urmă continuând s-o baie (s-o mângâie) pe obraz i-a zis : „Popa ți-a trimis sănătate. El are la Orșova multe muieri frumoase și copii”. Și dăruindu-i doi galbeni s-a dus la Beligrad, încheie povestelnicul nostru. Ce nu scrie popa Stoica este cum l-a întâmpinat preoteasa acasă la întoarcere și ce părere a avut despre muierile frumoase și despre copiii pe care îi avea la Orșova, cum îi spusese ei slăvitul împărat.

Moș Curea Pepa îl contrazice pe împărat

Împăratul Iozef își stabili haupt-cvartirul în satul Ilova, la lăitnantul de canton Marco Iovanovici. Ghegeneral feld-mareșalul Lacy ceru maiorului Cleber doi strajameșteri buni tâlmaci să-i trimită. Veniră. Întrebă : – Cum te cheamă ? – Rudolf, de la Vârșeț, profesion șnaidăr, răspuse primul. – Dar tu, cum te cheamă ? – Trăilă Măciucă din Cornereva, zise al doilea, profesion păcurar. – Rudolf, tu mergi la împăratul, porunci Lacy, iar tu Trăilă șezi aci, când te voi chema să vii. În ăst timp mulți oameni, familii întregi treceau în sus către Sebeș. Împăratul îi agrăi întrebându-i ce fac turcii. – Pe oamenii vii îi duc robi, pe cei pușcați îi taie, capetele lor le iau, satele le ard, boi, oi cu păcurari cu tot iau, bucatele le mănâncă, au răspuns aceia. Grea umilință pentru un împărat atât de mare și de vestit. S-a aprins în el sămânța îndârjirii. – Ce va fi viu, eu îndărăt voi aduce, le promise. Morții cu Dumnezeu. Eu toate casele, pagubele voastre le voi plăti La aceste vorbe, moș Curea Pepa din Domașnea pe care feciorii lui Nicolae, paroh și Iancu l-au așezat să moară sub trunchiul căzut al unui lemn gros iar ei s-au dus cu ceilalți spre Sebeș, dar moșul s-a sculat și s-a alăturat celor ce căscau gura la împărat, a zis : – Nu poate. Înțelegând vorba rumânească împăratul l-a întrebat : – Ce nu poate ? – Multe pagube sunt, a răspuns moșul. Nu poate repara nici cercurile dară vasele. Moșul Curea vorbea în parabole luate din lumea cunoscută lui. Adică împăratul nu poate repara nici cercurile în care sunt strânse butoaiele, acoavele, darămite vasele. Și de data aceasta luminatul împărat care cunoștea atât de bine obiceiurile rumânilor, după câte vizite făcuse prin Banat, a înțeles ironia moșului și l-a cuprins mânia, însă nu s-a arătat. Ba, mai mult, a scos câțiva galbeni, i-a miluit pe mai mulți,

zicându-le să se ducă la varmeghia Aradului unde vor căpăta grase despăgubiri.

Pe cât fu de darnic luminatul împărat Iosif, pe atât de grea soartă avură rumânii la băi, la Mehadia. Aflând turcii o nemțoane bătrână, oloagă, pe o bână capul i-au pus și l-au tăiat, apoi au tăiat capul bătrânului Chimvagi. Călări sau pedestri, cu câini după ei, turcii toate pădurile, ogașele, văile cutreierară, tăiară capetele celor răniți, le băgară în saci, robiră oameni, muieri, satele le arseră, pustiindu-le. Rumânii au părăsit boi, capre, oi, cai, țoale și bucate, ba chiar și șubele din spate, căutând scăpare în munți, în peșteri. Pe coastele dealurilor era plin de cucuruze ce începuseră să se coacă. În ăst timp, sultanul trimise la oaste ca arme-comandant pe seraschiru Iusuf pașa, însoțit de episcopul Eremia al grecilor din Vidin. Aflând de năpasta ce se abătuse asupra satelor din areatul Mehadiiei, almăjenii se vorbiră să meargă la vizir și la episcop și să se predea și să ceară protecție. Popa Ilia Câmpeanu parohul din Prigor, însoțit de câțiva săteni, cu carele încărcate cu unt și berbeci la Mehadia s-au dus. Au primit carte la mână, buruntie și câte doi turci, sub-bașă pentru fiecare sat, judecători, ofițeri, chinezi. Întor-cându-se, almăjenii spuseră și altor sate care le călcară pe urme.

De cealaltă parte, armata împărătească, oberșterul Hiebel, oberstlaintantul Nujan, împreună cu maiorul Rachicevici și de bună seamă povestașul nostru fură la Biserica Albă, apoi trecură la Zlatița unde călugării îi îmbiară cu o holbă de vin. Ofițerii îi spuseră părințelului Nicolae să mai ceară. „Mai dă-ne ”, se conformă acesta și mai primiră o holbă. Cu asta înțarcă bălaia. Nu mai vrură să dea. Plecară, dar popa Nicolae nu fu împăcat cu cât bău. Reveni cu doi căpitani la mânăstire și ceru o ploscă de vin să-i umple. Nu vrură. Popa Nicolae văzu struguri pe masă. Ceru fără sfială. Dar și ei se învârtoșară la obraz. „Nu dăm că ne trăbă și nouă”. Plecară cu buzele umflate. Veni curier cu porunca de la împărat de a retrui. Se așezară în lagăr înaintea Vârșetului. Seara episcopul Șacabent cu arhimandritul Moise Vasilievici veniră la graf Brejenvil comandirendul armatei, îl

căutară pe povestelnicul nostru și-l întrebară care-i situația frontului. Le spuse că-i de jale. Părăsiră Vârșețul în fugă. La scurtă vreme două regimente de husari, după ce aprinseră toate magazinele mari, se înșirară pe câmp, prin fânețe și dădură foc la stogurile de grâu netreierat, la sălașele creștinilor. Alții pe ulițele Vârșețului, cu săbiile scoase din teacă galopau și strigau : „ – Fugiți că ajung turcii ! ”. În această învălmășeală, popa Nicolae și cu reghiments-feldcaplanul, ortacul lui catolic, cu popa franțiscan Hipolitus Craus și cu reghiments-feldcaplanul Theodor Enderici, în reședința episcopului Șacabent au intrat, l-au chemat pe Sofronie, ce era cliucear, adică omul răspunzător de chei, și i-au poruncit : „ – Sofronie, vin bun, cel mai bun, mai bătrân, aici, acum, adu ! ” Băură o vadră, apoi alta. Începură să-l cânte, să-l laude. Popa Nicolae îl chemă afară pe Sofronie și-i ceru să-i dea în ploscă. Sofronie îl pofti să-l urmeze în pivniță. Când văzu atâta mândrețe de butoaie, pe Nicolae al noastru îl apucă plânsul gândindu-se la ce-o să le facă turcii. „Unde ți-e vermetu ?” întrebă. „Iată”, răspunse Sofronie. „Dă-mi să te pomenesc”. Îi dădu. Apoi ceru și pruneică de Srem. Intră iar înlăuntru și continuă să bea și să facă larmă. Se înseră. Când ieșiră, caii li se păru că au crescut mai înalți decât îi știau ei. Cercară să încalece și căzură când într-o parte, când în alta. Îi ajută Sofronie. Călăriră prin Vârșeț căutându-și armata. D-aficea, că n-o găsiră. Descălecară, poate o vor găsi mai bine așa. Când să încalece din nou, caii li se părură iar crescuți, parcă erau asiatici, anatolieni. După un ceas reușiră, ajutându-se unul pe celălalt, să încalece. Ieșiră spre Srediște. „Halt ! Wer da ?” Spuseră și intrară în lagăr, culcându-se într-un car mai lăturalnic. Plecară mâine zi către Fizeș unde se îmbătară din nou. Comandirendul ghegeneral graf Bregenvil striga : „Oberst de Valahiliriș-regiment, în numele a trei mii de draci plecați odată !” Oberșterul Hiebel era la locul lui, dar pe caplanul Stoica doi popi cu vin îl petreceau. Oberșterul ceru plosca cu răchie și bău. Comandirendul, în numele dracilor și mai tare îi rușină. Bagseama că și avea pe cine !

Cărările întortocheate ale războiului îl purtară pe feld-caplanul Stoica la Temeșvar. Scrise Nataliei, dulcea lui soată, să vină cu soră-sa Versavia. Le arătă cetatea ,le duse la școala unde a învățat slovă rumânească și sârbească, taina slujbei popești. În biserică văzu buți cu făină. Când ieși se întâlni cu episcopul Cristovici de la Macova. Feld-caplanul Stoica se închină și-i sărută mâna, drept care episcopul zise pe sârbește : „Futu-le muma șvâbească, în biserici au descărcat !”. Preoteasa Natalița pofți prin bolte (adică prin niscaiva magazine) a o duce. Feld-caplanul Stoica, preaiubitorul ei soț le duse, pe ea și pe Versavia, pe ulița jidovilor, unde erau numai țoale vechi, putrede, rupte. Nu le plăcură, scrie părințelul cu răutăcioasă satis-facție. De aici le duse într-un birt ce se chema „La bou”, unde ceru vin și croafne. Ele se arătară rușinoase, nefiind dodate (obișnuite) cu așa localuri luxoase. Seara, împreună cu alți doisprezece ofițeri, printre care și adjutantul, se așezară la petrec. Băură un buriu de doisprezece litri de vin adus de preoteasă de acasă. Mai aduseră și comesenii încă. Pe măsură ce beau, se prăvăleau pe jos și acolo adormeau. După miezul nopții se strigă „deșteptarea !”. Veni ordin de marș. Care marș nu se știu unde duce. Ba la Vasiova, ba la Oravița, la Potoc, către Sasca.

La podul Erdășiții feld-caplanul scapă de la moarte șapte turci tineri

Era început de august. Noaptea se petrecea cu ziua. Dădea o rumejină de ploaie. Abia scoaseră canoanele cu muniția sus în vârful muntelui. Câtând îndărăt povestașul nostru văzu artileria înșiruită, steagurile flăcărind, adică unduindu-se, ca niște flăcări, puștile strălucind, cavaleria cu săbiile lucind, toți în ordine de bătaie mergând. Aici părintele Nicolae își probește sprinteneala condeiului. Mai că s-ar încumeta să se măsoare cu taica Homer. Cele două armate își încleștează forțele : turcii de la Ulici înainte în gebere ieșiră și cu husarii fraicorii lăitnantului Răduț Sărăcin cu pistoalele se pocăluiau. Apoi fugiră la tunurile lor și începură să dea cu ele în oastea austriacă. Feld-caplanul Stoica care mai an se lăuda că ține în loc miezul oștirii turcești cu pistoalele sale, când văzu cum trec boambele pe deasupra capului său, se gândi să și-l pună la adăpost, căutând un loc ferit. Văzând corajul caplanului, ghegeneralul Vecei se întoarse către feldmarșalul Clerfait și râseră amândoi de prudența popii. Apoi îi ceru ciutura cu vin ca să bea. Veniră și alți ștaps-ofițiri ca să cinstească cu caplanul nostru până vor trece boambele iar inima sfinției sale se va reîntoarce la locul ei. După vreo zece zile de bătaie dar și, după cum văzurăți, de udătură, se umplură dealurile Mehadiiei de cătane turcești. Către ceasurile unsprezece coborâră de pe dealuri, jos în drumul mare, arnăuți cu pașii de la Adrianopol, Sofia, Ruștiuc, de la Dii și alții și în fugă voinicească un fârtai de ceas alergară către oastea împărătească. Cei din spatele lor care săpau la șanțuri strigau ca să-i încurajeze : Alah, Alah. Se ivi o mare problemă. Bateria cea mare împărătească nu bătea unde trebuie, ci cam prea sus. Și mai era o problemă, bombardă bateriei împărătești nu răsuna atât de tare precum chiotele musulmanilor : „Ala, vala, aferim”

(bagseama părințelul șuguieste !). Că (iertăți ! scăparea îi aparține condeiului părințesc) când fulgera din bateria noastră, ei țentrumu, di pi foale „Ala” chiotea de răspuns, scrie Nicolae Stoica. De parcă ar fi fost la o întrecere, la un turnir și nu la război. Iată un turc deli cu hatu (armăsarul) bidiviu galopă pe drumul mare până sub poala dealului Omir. Sta pe cal și pușca în sus spre trăgătorii imperiali, care păzindu-și capetele vreo două sute de împușcături slobozică în deșert. Turcii spectatori la asemenea ispravă strigau : „Ala vala”, de răsuna valea. Când trăgătorii împărătești nu fură atenți, turcul ca fulgerul la ai săi scăpă. Unde credeți că se afla în acest răstimp caplanul nostru ? Dânsul ședea sus pe coastă, deasupra bateriei mari, într-o vie nelucrată și mânca boabe de struguri împopistrați. Venind alte boambe, urâte, vântu-roase și căzând nu prea departe de el, băgă mâna în gaura făcută cercând să vadă dacă-i caldă. Dar nu dădu de boambă că se afundase prea adânc. Dându-și seama ce i s-ar fi întâmplat dacă ghiuleaua ar fi căzut pe el, feld-caplanul o rupse la fugă călare. După alte ceasuri de bătaie, văzând că n-au cum să biruie cătanele împărătești, turcii dădură dosul petrecuți cu muzica trâmbițelor. Căpitanul Andrei Mezici cu compania Bozoviciului văzând cum sunt petrecuți turcaleții, de pe deal, el și compania începură a striga : „Vivat Iosif împărat și ghegeneralu Clerfe !” Strigarea era așa de mare încât răsunau și valea și dealul. Începu vânătoarea turcilor rămași pe dealul Omir, prin munți. Până și sătenii cu boate, la urc (vânătoare) porneau, purecau dealuri, văi, păduri, după turci, pe unii îi pușcau sau îi omorau cu boatele, pe alții îi aduceau jos. Părăsind lagărul de la Mehadia, feld-caplanul Stoica, împreună cu crâșnicul, numără peste trei sute șaizeci de leșuri turcești, în afara celor îngropați sau lăpădați pe râu. Văzu un turc bătrân, fără arme și pușcat în foale. I se făcu milă, dar n-apucă să facă nimic că apăru un caporal călare, îl dezbracă pe turc de haine, îi luă niște parale. Veniră și doi mehedințeni care-l cășăpiră. Geaba rugămințile feld-caplanului. Nu-l iertară. Mai jos, la podul Erdășiții, lăitnantul Efta Stoicovici escorta șapte turci tineri. Îi spuse popii Nicolae că are poruncă să-i omoare. Feld-caplanul îi zise

lăitnantului că știe rumânește și sârbește și-l rugă să nu-i omoare pe turci. Văzând că sârbul stă la îndoială părintele recurge la un mic șantaj sentimental : „Știi, astă iarnă, în Bozovici, din ce boală Dumnezeu te ridică ? Dă-le viață, că acu poți a le da”. Și-l înduplecă.

Iusif Paşa, spaima paşilor hoţi şi criminali

Cetitorul să-şi aducă aminte că sultanul din Țarigrad trimise aicea ca arme-comandant pe seraschirul Iusuf paşa şi pe episcopul Eremia al grecilor din Vidin, ca să îmbuneze pe creştini. Iusuf paşa, după ce primi ploconul almăjenilor se arătă cu multă milostivire faţă de săteni. Acuma, după ce prădă, așa ca să nu-şi piardă îndemânarea, treisprezece sate din Almăj, pe alte opt cu subbaşi şi cu chinezi în frunte le duse la Orşova la lucru. Porunci să li se dea bani şi trei piţi pe zi. Deasupra, la săpatul şanţurilor cu palisade puse alţi lucrători rumâni în frunte cu bătrânul paroh Gheorghe Mirulescu pe care-l numi şanţ-caporal cu simbrie. Topgii-paşi trimişi prin sate se întorceau cu lapte, ouă, unt, găini, toate cumpărate. „Aferim papaz !” zicea Iusuf paşa, înfulecând cu mare poftă. Plecând Iusuf paşa să viziteze Logojul şi Sebeşul şi neaflând așa cum se aştepta oaste turcească încartiruită în lagăr, ci împrăştiată prin sate, după ciubuc, în Slatina pe un paşă îl tăie, apoi urmându-şi drumul cu episcopul Eremia şi cu preoţii din Bozovici şi din alte sate, a puşcat un alt paşă şi l-a lăsat hrană câinilor pentru că n-a reuşit să cucerească Lugojul. Văzând turcii că Iusuf nu glumeşte, că ce aduceau ei : vaci, boi, oamenilor ce lucrează la poduri şi la şanţuri de pomană le dă, taie oile, împarte carnea, se hotărâră să ducă peste munte, în Valahia, prada. Sătenii din Bogăltin aflară de planul turcilor, îi sprijoni în locuri grele, înguste, le luară o mie două sute de oi, apoi venindu-le mulţi turci asupra-le s-au dus şi s-au închinat episcopului şi lui Iusuf paşa. Chiosa Mustafa aga cu Laz Memiş paşa toată Clisura au prădat-o. Mulţi turci au trecut apa, căutând scăparea de mânia lui Iusuf paşa dincolo de Dunăre. Chiar şi Laz Memiş paşa a trecut la Belgrad şi de acolo s-a dus acasă. Iusuf paşa, aflat la Bozovici porunci armatei sale

ca nici o cazarmă să nu se mai ardă, fie ea a turcilor sau a austriecilor. Într-o zi se întâmplă ca feld-caplanul Stoica să nu poată trece pe drumul mare de mulțimea cătanelor, astfel că o apucă peste deal. În drum dădu de un cort mare, turcesc pe care ar fi poftit să-l aibă dar se temu auzind în crâng turcii pocăluindu-se cu imperialii. Văzându-și de cale întâlni fraicori ce târau după ei un turc numai în izmene, căruia îi trăsese ră cămașa peste cap și-l legaseră de picioare. Feld-caplanul Stoica se umplu de milă și nemaiputând suporta le zise : – Au n-aveți lege, suflet și moarte ? Au nu vi s-a spus că cine îi duce vii capătă colaină ? Dezlegați-i picioarele și duceți-l la ceilalți. Vă dau cinci holbe de vin. Cum le spuse, așa făcură și cinci holbe de vin căpătară de la popa Nicolae. În ziua următoare, părințelul nostru, împreună cu crâsnicul, hotărâră să plece în cătarea de șei turcești. Intrară în cimitirul unde prinșii erau păziți de mușchetarii împărătești. Unul din turci îi strigă : „Popo, ai pită să ne dai, au mălai, că de trei zile n-am mâncat ?”. Se apropie de ei și fu recunoscut de turcii pe care la podul Erdășiții îi scăpase din mâna șițarilor. Se aruncară la picioarele lui, sărutându-i încălțările, mâinile și picioarele. Văzând asemenea panaramă, soldații împărătești se mirară. Într-un glas turcii îl rugară să le dea pâine. Scoase din desagi provizia personală de cincisprezece profonți, mai împru-mută de la căpitani încă 40, făcu rost și de niște sare. Apoi, de la oberlaintnantul companiei care-i păzea pe turci ceru un vas cu apă. Mărinimos, acesta îi dădu două căldări. Turcii i se închinău, îi sărutău papucii. Fu bucuros părintele de faptă bună, dar nu atât de bucuros încât să uite că șei turcești nu găsiră și se întoarse cu mâna goală.

Șapte cătane înviate din morți cu răchie

Noiembrie. Ger peste fire de mare. Auzind că dulcea lui soață, Natalița, cu nevasta reghiment-adjutantului de la Lugoj la Mehadia au venit, ceru slobozenie de la oberșter s-o vadă. Plecă însoțit de crâșnic, călărind pe cai buni. Drumul spart de canoanele mari era înghețat bocnă, neaua era spulberată de vântul rece ce îi pătrundea până la os. Trecură podul Toplețului, grăbindu-se să nu-i prindă noaptea pe cale. La dealul Ceaplii aflară doi mușchetari prăvăliți în drum, albiți de neauă. Le strigă să se scoale, îi vrăvi cu vorba, amenințându-i cu bătaia, îi împunse cu boata, dar degeaba, nu se mișcară. Abia de pricepu că sunt înghețați, morți. Dădură bici cailor ca să nu-i cuprindă gerul mare. La Balta Bâlbii găsi trei cătane căzute în drum. Îi lovi cu bâțul, poruncindu-le să se scoale. Când văzu că mișcă le oferii din ploscă răchie. Băură și înviară. Îi urcă pe calul crâșnicului iar pe acesta îl lăsă pedestru. În apropiere de Mehadia, la Ogașul Bocicăreștilor, în apă, văzu o carătă la care erau înhămați doi cai mari. Cociașul era în șea. Își făcu planuri bune, să-i urce în ea pe soldații înghețați iar pe crâșnic să-l scutească de caznă. Strigă cociașului să mâne cocia la drum dar nu primi nici un răspuns. Înțelese că și acesta trecuse celălalt ogaș, în lumea fără dor și suspinare. Plecară mai departe. Nu merseră mult și găsiră în drum altă cătană prăvălită. Îl înviară și pe acesta cu răchie, apoi nu peste multă vreme găsiră alți trei, și așa cu șapte inși în Mehadia intră. Află preteasa cu pruncul în brațe și pe adjutantita. Ceru albia, scaldătoarea pruncului, o umplu cu apă rece și porunci cătanelor să-și bage picioarele înghețate. Apoi făcu un foc de înroși cuptorul și începu să dogorescă aerul din odaie. După ce-i doftori îi pofii la cină. Bucuros că preteasa venise să-l vadă și-i adusesese copilul și un

fârtai de acov de vin bun, de la Lugoj, popa se veseli, începu a cânta nemțește și-i tot îmbia pe soldați să cinstească și ei. Dezlegându-li-se limba degerații îi spuseră cum au fost aruncați din care, jos, în drum, patru nemți și trei unguri, de către camarazii lor de arme. Popa Nicolae cugetă la câinoșenia omului față de semenul său, la deasa încălcare a poruncii dumnezeiești care spune să-l iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. Când vinul se isprăvi, culcă cătanele degerate pe unde putu, chiar și sub pat, iar dimineața, după ce le porunci să-și coase încălțăminte, îi trimise la batalioanele lor. Ce fu mai departe și cât se bucură de întâlnirea cu frumoasa lui soție, povestelnicul nu ne spune.

Comandirendului graf Wartesleben îi place carnea de urs tânăr

Cât fu iarna de lungă, bătaia nu conteni. Într-o zi popa Ion Popovici al Jupalnicului, peste munți, în opinci, de la Rudăria veni la bordeiul în care se aciuiase feld-caplanul Stoica. Îi povesti că tot Jupalnicul, plațul caselor era pădure, lobodă și știr, pălămidă, scăieți, boz mare cât omul. Nici măcar locul unde fusese casa sa nu l-a recunoscut. Popa Ion conăci câteva zile în bordeiul feld-caplanului. În vremea aceasta se zvoni că feld-caplanul va fi chemat la Vârșeț, ca să fie făcut protopop. Mai primi apoi vorbă că negustorul Gheorghe Popa Nicolau Mămăligașu îi oferă plaț de casă la Rușava (Orșova), casă bună să-i facă cerându-i pentru aceasta două sute de florinți. Popa Ion îi spuse că deși ar vrea și el paroh la Rușava să fie, știe că nu va căpăta parohia înaintea lui, dar chiar pierzând el îl sfătuiește să se hotărăscă pentru Rușava, că-i mai bine paroh la Rușava decât protopop la Vârșeț. Cu molcomeli, popa Ion îi vându feld-caplanului bātu, podcapia, pălăria faină de paroh. Le plăti regește, gândindu-se cum îi va sta la Rușava, cât de fălos va fi. Ba chiar vru să dea cei două sute de florinți negustorului ca să-i zidească o casă. Dar văzând cum se apără turcii în Cozia și gândindu-se că ar putea veni iar oaste mare și că s-ar putea să-i ardă casa din Orșova, nu dădu banii. Rămase cu podcapia, cu bātu și cu pălăria cumpărată de la popa Ion. Se întâmplă că veni de la Lugoj comandirendul graf Wartenleben și-și stabili haupt-cvartirul aci. Întrucât comandirendului îi plăcea carnea de urs tânăr, Maovăț, maiorul pe care mumele de turci îl blestemau și în somn, îi aducea pui de urs de peste Dunăre și Wartesleben se ospăta mulțumit. Feld-caplanul se socoti că nu strică să aibă de partea lui și bunăvoința comandirendului graf Wartesleben. Știind că jămiștele de la Lugoj fie se păienjneau, fie nu

ajungeau deloc, se prezentă la comandirend și-i propuse să-i dea făină iar preoteasa îi va face câte o pâine și câte o azimă pe zi. Wartesleben acceptă bucuros și împărțea azima după prânz, în felioare, și zicea : „De la frumoasa preoteasă”. Gustând azima din mâna frumoasei preotese Natalița, bătrânul general Auersperg pofti să i se facă și lui. Astfel că feld-caplanul Stoica ajunsese pe mâna Nataliței la mare cinste. Numai că același general nu stătu pe gânduri și îi luă părințelului bordeiul iar după un timp nu-i fu cu sfială să i-o ceară și pe frumoasa Natalița. Povestășul nostru nu spune dacă o ceruse provizoriu sau de tot. Atâta doar că fiind ei pregătiți să treacă Dunărea, Natalița își încarcă cocia și se duse la Mehadia.

Iarna păru să se sfârșească. Noptile se mai miciculară iar zilele se lungiră. În cvartir ofițerii în cărți își petreceau, bând răchie. Îl celuiră și pe feld-caplanul Stoica să probească la joc. Pierdu peste trei sute de florinți și se lecui. Muri A Lor Maiestat Iosef și multă jale fu în toată oștirea.

Iubirea de frate îl pune la grea încercare pe protopresviterul Nicolae

Când popa Nicolae răspunse acuzațiilor prea sfinției sale episcopul Vârșețului, îi zisese că poate fi socotit fratele său mai mic mai bun pentru a fi făcut protă, căci se însurase mai bine, dară tot el, Nicolae îi este învățătorul. Ceea ce vroia să însemne că dreptul la protopopie îi revine în primul rând lui și mai apoi fratelui mai mic. Dar hotărârea episcopului fu altfel. Căpătând poruncă să se prezinte la Vârșeț, în calitate de administrator al naționalnicelor școale, îl află pe frate-su Gheorghe. Gurile rele n-avură ce face și-i șoptiră că cel mic fiind cu episcopul în grădină cercă să-i dea o sută de galbeni, dar prea sfinția sa nu-i primise. Cum se făcuse de amiază și popa Nicolae îmbunase în două locuri că se va duce la prânz, se hotărî în cele din urmă să descalece la casa maiorului Rachicevici pe la ceasurile două. Aflând că aici e și episcopul la prânz, într-altă sobă intră. Dar mai rău făcu, întrucât cei doi feciori ai maiorului, fenricii (stegarii) Iosif și Paia săriră de la masă și alergară să-l vadă, apoi și măistorița cu feciorul cel mic. Episcopul întrebă mirat : „Ce-i ?” Ea spuse că a venit popa Nicolae. Răspunsul îi căzu greu prea sfinției sale. „Eu credeam că-i vreun ghegeneral ” zise cu otravă în glas. Maiorul răspunse că-i vrednic de cinste popa Nicolae și se ridică și el mergând să-l vadă. Cinstitul obraz al episcopului s-a înegurat de tot. Când episcopul se sculă să plece la înmormântarea oberșterului Nemeși lovit de șlog, părințelul se sculă și el să-i sărute mâna. „Au n-a putut asta fără de tine a fi ?” îl întrebă cu obidă prea sfântul, referindu-se la înmormântare dar țintind la zeloasa primire pe care i-o făcuseră gazdele. „Au putut, răspunse pricinaș popa, însă așa bun comandant, patron, l-am avut, cu carele multe veselii am petrecut și astăzi vreau a-l petrece pe ultimul drum.” Episcopul înghiți și acest răspuns. În

cincispre-zece octombrie primi popa Nicolae poruncă la adunarea consistorie a se prezenta. Nicolae gândea să ceară parohia Orșovei, mai cu seamă că își cumpăraseră băt, potcapie, pălărie faină, după cum trag nădejde să vă amintiți, ba era cât pe aci să-și facă și casă, prostit de popa Ion. Și venind cu fratele Gheorghe, la treptele mari, sub icoana lăitnantului Milco, pe scaun ședea, așteptând. Ieși un preot de la consistorie și frate-su zise : – Parohul Rușavei Nicolae. Își mută gândul de la parohia Orșovei. Apoi îl chemară pe fratele mai mic. Ieși vesel. Popa Nicolae îi zise cu strângere de inimă, să-i fie de bine. După această urare pe care o simți cu grea pizmă, popa Gheorghe îi destăinui că se hotărâse ca el în Sebeș să fie paroh iară Nicolae în Mehadia. Mâine zi, episcopul cu șase preoți întâi pe popa Nicolae îl îngenunche pentru Mehadia, apoi pe popa Gheorghe. Necazul cel mare fu răgușeala care-i cuprinsese pe amândoi frații cât nimenea nu înțelegea ce ziceau. Se miră tare povestelnicul nostru de așa întâm-plare din ce se putea trage. El alergase spre Biserica Albă, poate de acolo răgușeala ori poate de niscaiva vin fusese pricinuită. Cât îl privea pe frate-su, acesta nu avea nici o pricină. Dar, mai știi ?

Gheneral-comanda l-a ales pe popa Stoica să conducă Naționalnicile școale din tot reghimentul

Fiind de oberșterul și de maiori la Biserica Albă, la ospăț chemat, feld-caplanul se duse prin tărimea gerului. Se ținură petreceri când la unul când la altul. Ei toți insistară să se ducă la Vârșeț și să se prezinte episcopului pentru a-l face protopop, întrucât le-a promis, le-a îmbunat, zice povestașul. Îi ascultă și se duse. Episcopul îl întrebă dacă numai pentru gratulația s-a prezentat. Fire diplomaticească, așa cum îl știm, Nicolae îl învălui pe episcop într-o vorbă dulce, fără să bănuiască ceea ce îl aștepta. Și-i zise preasfinția sa : că s-a lăudat că gheneralii, reghimentul pe el protopop îl fac, că el până astăzi nici singhilie nu are și deși episcopul i-a scris să se prezinte nu l-a ascultat, că vorbind ceva nemțește mare filosof se crede, că muierea lui la Sebeș fiind pentru vreo ruptură de casă arsă s-a lăudat că-i protopopiță în Sebeș. În timp ce episcopul îl judeca, popa Nicolae se gândea că-i face morală lupul mielului. Se apăra că el nu-i lăudăros, dar poate că niscaiva domni proști vor fi vorbit, că de singhilie nu i s-a spus nici o vorbă, că o are acasă de la răposatul episcop, că el nemțește cu sărăcie puțin a învățat și nu se poate mări cu ea că-i slab, că preoteasa s-a dus la Sebeș pentru proșesul casei părintești și că văzând-o prota Lugojului la biserică la vecernie, la cină a oprit-o, iar dimineața căpitanul Șmit la fruștiuc a dus-o, acolo viind după ea cantons-capitanul Rodițchi la prânz la el au poftit-o. Ducându-se la conac, Natalița află pe maiorul Petru Duca care o pofti și el la prânz. Geaba îi spuse de făgăduiala dată lui Rodițchi. Duca zise că nu-i pasă de nici o făgăduială și-și jură că nu va mai pune piciorul în casa popii Stoica dacă preoteasa nu-l va însoți la prânz. Auzind Rodițchi și Șmit că preoteasa va merge la prânz cu Duca, se înțeleseră să o aștepte până va pleca cu maiorul și să-i urmeze la

birt. Prota Lugojudului află de necazul pe care-l pricinuisé Natalița, fără voia ei, între bărbații tari ai Sebeșului. După liturghie, prota făcu multe molitve. Preoteasa cu muierile se rugau îngenunchiate. Maiorul și cei doi căpitani o așteptau. Prota lungea slujba, văzându-i. Trecuse ameazul. Negustoresele Călara, Stanca îi ziseră : „Scoală-te fa, du te că-i păcat de te așteaptă tineri, așa frumos îmbrăcați”. Se sculă și ieși. Maiorul Duca a luat-o de mână și le-a zis căpitanilor : „Prânz bun”. Dar ei nu se lăsară. Îi urmară la birt. Aici aflară, spre mirarea lui Duca, scaunele și taierile (farfuriile) puse. „Dacă ne-ai luat gostul, ziseră ei, și noi am venit”. Se veseliră toți patru. După prânz nici prota Lugojudului nu se putu abține și veni și el. „Voi doi, le spuse prota preotesei și maiorului Duca, aveți ceva între voi ?”. Duca a răspuns : „De douăzeci de ani sunt cu popa Stoica cunoscut și de zece cu preoteasa Natalița. Eu ca laitnant, căpitan și acum maior de atâtea ori la ea am prânzit, dar eu pe ea prima dată astăzi la prânz am poftit-o”. Și așa scăpă preoteasa Natalița cu fața curată iar popa Nicolae se spală de învinuirea episcopului din Vârșeț.

În luna mai, episcopul și arhimandritul veniră la Biserica Albă. Îi trimiseră scrisoare popii Nicolae să se prezinte grabnic cu singhilia la Vârșeț. Din Corni, dimineața, călare plecă și până la zece seara în Vârșeț a ajuns. Dimineața asistă la tunderea unui preot din Marghita. Apoi, fu chemat în sala mare unde erau niște domni ungurești. Înaintea lor episcopul îi citi scrisoarea general-comandei că iliriceasca canțelarie din Beci l-a ales ca în bună stare să pună naționalnicile școli din tot reghimentul, acuma părăsitate. „Auziși ?” întrebă episcopul. „Auzii, răspunse. Gheneral-comanda prin reghiment mie drept mi-au trimis cartea, eu însă am răspuns că fără slobozenia episcopului meu, nu pot primi, ci să mă ceară de la Prea Sfinția Ta”, nu se putu abține să se ocoșească. Episcopul înghiți greu ocoșenia popii. „N-am știut că și tu cu gheneral-comanda corespondenții ai, îl șficui subțire. Deci vei merge cu ofițerii tăi cât mai curând toate le vei rândui bine, ca să înceapă iară școala, după care eu cu tine altă slujbă am.”

Ce află directorul naționalnicilor școale în regimentul de graniță valaho-ilir ? „Umblam într-acestea, unde aflam bisericile arse ziceam să-și facă o casă de rugăciune și stam de-a se apuca. Apoi primind protopresviteratul, aleargă prin sate, biserici a-și face. Cărți bisericești și școlești nu-s, de școale căpăta, bisericești nu-s. Creștinii de la Svinița toate satele, pe la Mehadia, Iablanița, Petnic, Corni, Cornereva, Teregova, cinci ani fără liturgie, ce nu văzuseră cărți bisericești și de la Blaj, din Ardeal, multe cumpărau. Și începură biserici, colibe de nuiete a-și face, cu fân, paie, a le acoperi și a sluji. Preoților făcui protocoale matriculare de botezați, cununii și de răposaiți, formulare dădui, apoi și de țirculare părotocoale adusei și le împărții și conscripții formă a face dădui, pentru robiții, unde, la cine anume cerui pe cei scăpați să întrebe și să ni-i scrie.” Războiul se sfârșise. „Oamenii nu numai cei ce fuseseră prinși și scăpaseră, ci și cei ce fugiseră prin păduri în sus și căpătaseră milă împărătească, care turcilor nu numai vitele mari și mărunte le lăsaseră, ci și țoalele din spate” timp de doi ani altora pe mâncare le lucrau. Acuma adunându-se de prin pustietăți acasă, nu mai recunoscură nici locul caselor, foamea și-o stâmpărau cu poame și mere pădurețe. De se întâmpla vreun mort, n-afla sape de a-l îngropa. Pomene, praznice și nunțile de tot încetaseră. Sape, securi făceau, ceva cucuruz puțin, cu sape puneau, mulți sămânțuri (semințe) nu aveau, boi de arat nu erau. Iară milostiva împărăție rându și porunci boi și vaci, cai, apoi și bani și grăunțe, bucate, prin sate a le împărți.(...) Adunându-se și țigani, începură a face și cosoare, vinei (viile) începură a le tăia, a le îndrepta, să ajuta. Unele sate căpătară câte patru-cinci perechi de boi, câte doi-trei cai... însă mulți lupi îi mâncau... Nu e câine, nu sunt mâte, nu e porc, nu e vacă, nici vițel. Feciorii mari, ce fugiseră din Almăj veniseră, locul satului sau al cășii n-au cunoscut, ouă de găină n-au mai văzut. În loc de a auzi cocoși cântând, auziau lupi urlând. Și nu numai că pe copiii de cinci șase ani, de la un bordei până la altul, prin dudău (bugeac) mare, pădure, mumânile îi pierdeau, ci și bou, cal, nu se vedeau.” Cu ajutorul milostiv de la împărăție, mâncând poame pădurețe, știr și lobodă, rumânii care-și făcură bordeie în pământ, reușiră să ia viața de la capăt.

La prima slujbă de praznic, patru colaci urâți

Fu vremea ca povestașul nostru să-și pună pirositiile pe cap. La Carloviț mitropolitul glumea pe seama viitorului tânăr însurățel Nicolae Stoica, fiul popii Athanasie Stoica din Mehadia. Înainte să pornească la drum, mitropolitul îi dăde un ches (o trăistuță) pentru însurământ, un altul pentru drum și un galben mare pe care mireasa să-l poarte la gât. Totodată tânărul însurățel ducea cu sine promisiunea că va obține preoția la Globurău. Drumețul nostru se opri la Vârșeț, unde episcopul îi dăde noroc la însurătoare. Petrecu Crăciunul acasă alături de părinți, de frați și soră. În două săptămâni se însură. Trecu vremea fără ca să se arate cumva împlinirea visului preoției. De Paști, venind episcopul la Caransebeș, se duse să ceară descliniere și-i spuse că oberșterul a pârât că biserica din Globurău fără de slobozenie a fost făcută. Plecă negru de supărare. În iunie aflând că oberșteru Hiebel este la băni se arătă acestuia suferind înfruntări că nu este ofițir, că se scuturase de această plăcută îndatorire, ba chiar și pe frate-su îl luase de minți trăgându-l spre preoție. Se apăară cum putu, dar oberșterul îi zise că-l face mintenaș strajameșter în Mehadia apoi ofițir. Nicolae căută înfricoșat un alt motiv ca să se lepede de cătănie și-i zise că este însurat. Se despărțiră cu promisiunea că-i va scrie oberșterului. În toamnă, aflând că la Bozovici se zidește școală normală nemțească îi scrise baronului Papilla la Biserica Albă cu rugăminte să-l pună normal-lehrer. Papilla primi să-l propună comenduirii pentru postul cu pricina cu toate că după pofța sa mai bine ar fi acceptat Nicolae Stoica să fie feldwebel, adică plutonier, apoi ofițir. Aflat din nou la strâmtoare, povestașul nostru invocă drept scuză pentru refuzul său de a fi feldwebel statura sa mică. „Dar eu cât sunt ?” răspunse Papilla. Și

am fost căpitan la grenadiri cărora într-o baltă apa nasul le astupa și în gură le intra și așa am trecut.” La propunerea lui Papilla veni răspuns că de va lua credința papistăsească va putea fi normal-lehrer, de nu, nu. Întorcându-se acasă, cu buza umflată, Nicolae îi zise nevestei :

– Eu ce am cătat n-am căpătat. Acuma tu sapa pe umăr și traista cu oala, eu cu secure și săponi, să săpăm și viță să împlântăm, să avem o vinie(vie).

După cum se laudă Nicolae al nostru în două luni și-a plantat via numai cu mălai, colesă și sare, iar în oală apă, cu urzici, melci fierbeau și mâncau, țoalele lui și ale muierii se rupeau prin spini și mărăcini. Auzind că Papilla era la băi la Mehadia, Nicolae alergă iară să-l roage de slujbă. Papilla îi dădu același răspuns : feldwebel. Văzând că nu-i chip să găsească o slujbă după pofta inimii și priceperea minții, Nicolae se duse dascăl la Corni cu șaizeci florinți pe an și cucuruz, seu, brânză, porc și lemne de foc. În iulie, episcopul veni de la Vârșeț la băi la Mehadia. Îl chemă grabnic pe prospătul dascăl de la Corni și-l întrebă cumu-i. Zise că-i bine. Apoi episcopul trimise după bătrânul paroh din Corni .

– Unde ți-e feciorul, preotul ? îl ispiti.

Răspunse că popa Nicola în țară (adică peste munți, în Valahia) a fugit.

– Bine a făcut, a încuvințat episcopul în doi peri. Eu îți voi da preot bun, din Vârșeț. Să trăiți bine.

Plecând, episcopul îi promise lui Nicolae că-l va chema la Vârșeț. După o vreme i-a scris protopopului să-l trimită. Aici îl întrebă dacă va voi să fie diacon și dacă va slobozi barba. Acceptă cu bucurie. Primi țoale, păru și-l despletii pieptănându-l pe spate. Episcopul îi tăie patru bițe din păr și-l hirotoni diacon, apoi îi porunci părul să și-l împletească din nou și să îmbrace țoale nemțești. Cum ajunse noaptea la Corni, frumoasa lui nevestă sări din pat și-i puse mâna pe coadă. Se miră și-l întrebă dacă-i la fel cum plecase, adică nu fusese hirotonit. Pus pe șotii Nicolae încuvință. Tot așa. Dimineața se duse la părinți, la Mehadia. Văzându-l neschimbat, cătară rău. Dimineața în zori,

Nicolae trimise după bărbier. Îi ceru să-i taie părul. Bărbierul se împotrivi :

– Am auzit că te-ai dus la vlădica să te preoțească. De ești preot, spune-mi. Îi spuse că fusese hirotonisit diacon și bărbierul trecu la lucrare. Venind soră-sa Măriuța, văzu ce face frizerul și alergă la părinți și le spuse. Câtând în grajd, bătrâna preoteasă află desagiile cu hainele preoțești. Nicolae se încălță cu ștrimfi, țipeli cu șnale (adică cu ghetete), îmbracă dolama, își puse brâul, mintia, podcapul, pălăria, mănușile, bătul în mână și se duse cu tatăl său la utrenie. Apoi la Sfânta Paraschiva în Corni sluji alături de popa Drăgănescu. Multe case având praznic, mulți colaci și brânză se adunară. Lui, popa Drăgănescu nu-i dădu nimic. Ceru și-i dete patru colaci urâți. Iar de Sfântul Dimitrie de praznic nu primi nimic. Scrise despre această ticăloșie diaconul Nicolae Stoica cu amără-ciune. Ca să se știe.

Brăcinarul turcului mai dulce decât al bărbatului

După ce prințul Eugen cuceri cetatea Temeșwarului, îmbărbătat de crucea cu briliante pe care împăratul i-o dăduse la plecare spunându-i : „Prințul meu, îți dau un ghegeneral mai mare de la care sfat să ceri și în numele lui voi toate operațiile voastre veți face”, referindu-se la Isus Hristos Ghegeneralisimus, turcii din districtul Oraviței, ce erau prin sate subbași, spahii, peste cărșa muntelui Stancilovii, către Mehadia fugeau. Dar calea le fu scurtă și soarta potrivnică. Aflând de veste, rumânii din satele de sub munte le-au ieșit înainte, în Valea Rea, i-au sprijonit în furci, topoare și piștoale, i-au jefuit și le-au luat viața, după ce ani de zile i-au primit în casele lor, i-au omenit, s-au robit de frumusețea Stancăi, muierea gospodarului Pau Ruva. Nici Stanca nu rămăsese stană de piatră la ocheadele focoase ale lui Iusuf, turcul înalt, subțire ca plopul și trunchios ca gorunul, cu ochii negri migdalați. Feriți de privirile iscoditoare ale babelor, cei doi îndrăgostiți își stâmpărau dorul și setea trupurilor în fânețele înalte, necosite, în zăbraniul de la marginea satului, în cucuruzele foșnitoare, în podul casei lui Ruva, când gospodarul era dus te miri unde. Iusuf și Stanca, pe măsură ce trecea vremea se simțeau tot mai neostoii unul după celălalt. Așa că venind nefericitul moment în care subbașa trebuia să-și ia, cum se zice, tălpășița din „haia țară”, în care almăjenii fuseseră oprii cu strășnicie de Omir pașa să se apropie, altfel toți, ei și vitele lor vor pieri, cei doi îndrăgostiți se hotărâseră să fugă, fără știrea bărbatului. În zori de ziuă, Iusuf o aburcă pe Stanca pe cal și se așternură la drum. Dar fuga celor doi nu scăpă atenției nestinse a babelor. Una din ele, baba Fulga, alergă la Pau și căinându-se ca la mort îi transmise crunta veste. Pau Ruva nu stătu mult pe gânduri. Puse mâna pe secure, își luă în traistă un codru de

mălai, un dărab de brânză de oaie, un ulcior cu apă și plecă grabnic la drum. Tăind cărări cunoscute doar de localnici, Pau Ruva ieși înaintea turcului la Strâmtoarea Roșie. Aici pândi momentul în care Iusuf și Stanca, siguri că se depărtaseră destul ca să nu mai aibă grija sa, veneau ochi în ochi și gură în gură, sorbindu-și răsuflările. Pau, care era un bărbat făcut din cremene, sări în spinarea turcului și-l dădu jos de pe cal. Întrucât nici unul și nici celălalt nu se puteau folosi de arme, se prinseră de mijloc, fiecare încercând să-l supună pe celălalt. Dar puterile celor doi se potriveau și după o vreme, Pau strigă soatei sale : „Stanco, ți-am iertat necredința și ne-om întoarce acasă, unde te-oi ține numai cu lapte și miere. Taie-i brăcinarii șalvarilor !” Turcu nu zise nimic. Bucuroasă de ideea pe care bărbatu-su i-o dăduse și care ei nu-i trecuse prin cap, Stanca luă hangerul turcului și-i tăie brăcinarii lui Pau, ca să se împiedice și să cadă. Ceasul rău fu însă împotriva celor doi iubavi. Turcu se împiedică și căzu, ceea ce îi îngădui lui Pau să-șiucidă adversarul. Femeia rămase împietrită. După ce-și legă nădragii, Pau luă calul, cu tot cu avutul turcului, porunci muierei să-l urmeze pe jos și se aburcă în șea. Când ajunse la o râpă rea, înfricoșătoare, Pau opri calul și cu toate rugămintele și plânsul muierei o aruncă în hău.

Protopresviterul nu comentează în nici un fel istorisirea aceasta. Se simte însă că este de partea soțului înșelat, că nu-l înduioșează ca om și nici nu-l clatină ca slujitor al bisericii soarta femeii. Ba chiar, mai târziu, când obersterul îi arată într-un cort gol două muieri, el se zburlește, cunoscându-le ce sunt, și le întreabă : „Ce căutați, afară, că cu bâta vă scot !” Norocul fu al celor două curve, întrucât așa cum scrie popa Nicolae, pe locul unde fuseseră femeile căzu o bombă turcească și făcu praf cortul. Când ai femeie frumoasă, cum era Natalița, cea pe care o poftise cu nerușinare chiar și boșorogul ghegeneral Auerșperg, nici prin gând nu-ți trece să încuviințezi infidelitatea muierei. Necredința ei trebuie socotită păcat de moarte și plătită cu moarte. Bineînțeles că așa gândeau oamenii pe vremea aceea. Acuma femeia are aceleași drepturi cu noi...

Epilog

În jurul anului 1950, la aproape două săptămâni după Sfântă Mărie Mică, pe ogașul lui Mărcin din Dalboșețul Almăjului două care, cu două perechi de vaci desjugate, lăsate să pască otava mustoasă de pe marginea râului și doi moși sprijiniți de loitre par să fi coborât din timpurile povestelnicului Nicolae Stoica de Hațeg. Moșii nu mai sunt rași pe cap, aidoma strămoșilor lor veniți la A Lor Mărire să ceară iertare pentru săteanul sau ruda lor ce ucisese cu sapa pe un altul la cazanul de țuică. La cazanul de țuică unde almăjenii de obicei nu seucid între ei, ci beau sau mai exact gustă răchia caldă ce cure pe duduroni, mănâncă brânză tare de oaie cu cucuruz sau cu crumpi fripiți pe jar și-și dau rînd la cântare. Își dau rînd, în sensul că unul e primaș și ceilalți țin biglăitul (adică, mergând către izvorul cuvântului, descoperim că begleiten înseamnă în germană a însoți). Moșii nu sunt rași pe cap și fiindcă vârsta i-a despovărat de podoaba capilară, însă amândoi se fălesc cu două perechi strașnice de mustăți, cu vârfurile răsucite în sus. E singura asemănare între ei. În rest sunt tot atât de diferiți ca ziua și noaptea. Unul este înalt, voinic, musculos, irupând forță, celălalt este pirpiriu, slăbuț ca o părere, dar cu gesturi, vorbă și călcătură ce țineau să arate lumii că are de a face cu un bărbat hotărât, cu care nu e bine să te joci, de care ar cam trebui să ții seama. Pe cel din urmă îl chema chiar Novac, purta numele lui Baba Novac, vestitul haiduc sârb, general al Viteazului, spânzurat la 1600, la Cluj. Novac cel pirpiriu avea vorba iute, în timp ce ortacul lui de zbor, adică de taifas, cu numele de Călin, avea glasul gros, profund, înfricoșător. Cei doi dalboșeni erau agricultori români și totuși de fiecare dată când se întâlneau, așa ca acum, la câte un hotar, slog, se zice prin partea locului, vorbeau ungurește, amintindu-și de marea bătaie la care luaseră

parte ca soldați k.u.k., adică kaiserliche und königliche. Ce-și spuneau nu avem cum ști și probabil puțini dintre săteni i-ar fi înțeles. Mai târziu, student fiind am bătut dintr-o pricină oarecare la poarta casei lui moș Novac, o casă făcută pe măsura staturii sale. Mi-a deschis, l-a pomenit pe prietenul său și bunicul meu Călin, dus la cei dreپți, și prefirându-mă cu privirea și văzând că purtam favoriți mari, până la bărbie, m-a întrebat : „O vă lasă cu ei ?” Am încuviințat. În ochii lui albaștri am văzut o sclipire. A spus : „Frumos lucru, ca la kaizăr !”. Am zâmbit condescendent. Nostalgii imperiale, am gândit ironic.

Cuprins

Boabele protopresviterului Nicolae
Laitnant Ignatie o șterse cu palma pe dindărăt pe împărăteasa
 Maria Theresia
Popa Nicolae îndeamnă lotrii din Prilipeți la chezar-pardon
Cum se mânie mătușa noastră,
milostiva împărăteasă Maria Theresia
Petru Vancea scapă de la necaz pe marele herzog Franz
Petru Vancea în audiență la împărat
Steagul cu cruce și steagul fără de cruce
Grea-i porunca domnească, dar mai grea-i bătaia popească
Și cu banii-n pungă și fără nevastă
Minunile de arț ale protopopului Nicolae
Nicola Turciia
A lor Mărire, mult-milostivul și bunul Împărat își iese din fire
Respectul față de părinte e sfânt
„La guerre comme à la guerre”
A lor maiestat Iosef șuguieste
Moș Curea Pepa îl contrazice pe împărat
La podul Erdășiții feld-caplanul scapă de la moarte șapte turci
 tineri
Iusif Pașa, spaima pașilor hoți și criminali
Șapte cătane înviate din morți cu răchie
Comandirendului graf Wartesleben îi place carnea de urs tânăr
Iubirea de frate îl pune la grea încercare pe protopresviterul
 Nicolae
Gheneral-comanda l-a ales pe popa Stoica să conducă
 Naționalnicile școale din tot regimentul
La prima slujbă de praznic, patru colaci urâți
Brăcinarul turcului mai dulce decât al bărbatului
Epilog